

ο

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ.

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ.

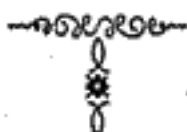
ΤΟΜΟΣ ΙΖ΄.

1882-83.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ,

1886.

Ἔδρα τοῦ Συλλόγου·
Πέραν, Ὀδὸς Τοπτσιλάρ, ἀριθ. 18.

Πράκτορες διὰ τὸ ἐξωτερικόν·
Lorentz und Keil, Librairie internationale
Πέραν, Μεγάλῃ Ὀδῷ, ἀριθ. 457.

ΤΥΠΟΣ Σ. Ι. ΒΟΥΤΥΡΑ.

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ.

Ίδρυσι (1861).....	Σελ. γ' — δ'
Τακτικά μέλη.....	» ε' — ιδ'
Ἐπίτιμα μέλη.....	» ιε' — ιη'
Ἀντιπιστάλλοντα μέλη.....	» ιθ' — κβ'
Μεγάλοι ἑυεργάται.....	» κγ'
ἑυεργάται.....	» »
Μεγάλοι δωρηταί.....	» »
Δωρηταί.....	» »
Πρόεδροι τοῦ Συλλόγου.....	» »
Κοσμητόρες (1882-83).....	» »

ΜΕΛΗ ΤΩΝ ΔΙΑΡΚΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ (1882-83).

Α'. Φιλολογικῆς.....	Σελ. κδ'.
Β'. Ἐκπαιδευτικῆς.....	» »
Γ'. Ἀρχαιολογικῆς.....	» »
Δ'. Συντακτικῆς.....	» »
Ε'. Ἐπιστημονικῆς.....	» »
Σ'. Οἰκονομικῆς.....	» »

ΕΠΙΜΕΛΗΤΑΙ

— Ἐπιμελητῆς τῆς ὀργανοθήκης.....	» »
— Ἐπιμελητῆς τῶν ἀρχαιολογικῶν συλλογῶν.....	» »

ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Κ. ΣΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ.....	Τὰ Ἠθικὰ Νικομάχεια τοῦ Ἀριστοτέλους.....	Σελ. 1—36
Ι. ΚΑΡΟΛΙΑΔΟΥ.....	Περὶ τῆς τῶν νεωτέρων καὶ ἰδίᾳ τῆς Σοπεναιέρου ἀπαισιοδοξίας.....	» 37—40
Α. ΠΑΠΑΔΟΥ. ΚΕΡΑΜΕΩΣ.....	Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας.....	» 50—93
Κ. ΜΑΚΡΗ.....	Περὶ τοῦ μεταξοσκώληκος καὶ τῶν ἀσθeneiῶν αὐτοῦ.....	» 94—116

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ. . .	Ἐκθεσις περὶ τοῦ Ζωγραφείου ἀγῶνος.	Σελ. 117—130
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ. Ἐκθεσις περὶ τοῦ Καρχακνείου ἀγῶνος.	»	131—138
ΚΑΡΑΠΑΧΕΙΟΥ ΑΓΩΝΟΣ. . . .	Γενικὸν πρόγραμμα περὶ ἐκδόσεως μεθοδικῶν βιβλίων πρὸς χρῆσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων. »	138—139
»	»	»
	Ἐιδικὸν πρόγραμμα πρὸς σύνταξιν γραμματικῆς. »	139—144

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

Ἐκ τῆς ΧΟΕ' μέχρι τῆς Ψ1Β' συνεδριάσεως.	Σελ. 145	213
--	----------	-----

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΚΑΘ' ἜΛΗΝ

ΤΩΝ ΕΝ ΤΟΙΣ ΠΡΑΚΤΙΚΟΙΣ.

Α'. ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΩΝ

ΑΘ. ΠΕΤΡΙΔΟΥ.	Περὶ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἀρχαίας πόλεως Μορτίας νῦν Μοριζοτάδας καὶ περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Μωρέως.	Σελ. 146—147
ΣΤ. ΑΡΙΣΤΑΡΧΟΥ.	Περὶ τινος ἀνεκδότου νεκρῆς τοῦ Φωκῆ.	» 148—149
Μ. ΠΑΡΑΝΙΚΑ.	Περὶ τοῦ Δέρκων Διονυσίου τοῦ Σαμουρκάση (1772).	» 153
Φ. ΤΑΓΗ.	Περὶ τῆς σημασίας τῶν ὀνείρων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Σελ. 154—155, 158	
Κ. ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΥ.	Περὶ ζώντων μνημείων τῆς ὀμηρικῆς γλώσσης.	Σελ. 156—157
ΗΡ. ΒΑΣΙΛΑΔΟΥ.	Περὶ τοῦ Λαοκόωντος τοῦ Λασιγγίου.	» 174—175
»	»	»
	Περὶ τοῦ Φιλοκλήτου τοῦ Σοφοκλέους.	» 189, 203

Β'. ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΩΝ

Ἐπὶ τῆς «περὶ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἀρχαίας πόλεως Μορτίας νῦν Μοριζοτάδας καὶ περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Μωρέως» πραγματείας τοῦ κ. Ἀθ. Πετρίδου.	Σελ. 147
Ἐπὶ τῶν Ἠθικῶν Νικομαχείων τοῦ Ἀριστοτέλους ὑπὸ τοῦ κ. Κ. Ξανθοπούλου. »	152
Ἐπὶ τῆς «περὶ τῆς σημασίας τῶν ὀνείρων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις» πραγματείας τοῦ κ. Φ. Τάγη.	» 155, 158
Ἐπὶ τῆς «περὶ μεταξοσκώληκος καὶ τῶν ἀσθενειῶν αὐτοῦ» πραγματείας τοῦ κ. Κ. Μακρῆ.	» 161

Γ'. ΠΡΟΣΛΑΛΙΑΙ

Κ. ΚΑΛΑΙΑΔΟΥ. . . . . Προσλαλία ἐν αὐτῇ τῆς προεδρείας αὐτοῦ. . . . Σελ. 145—146

Δ'. ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΒΙΑΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ.	Ἐκθεσίς περὶ τοῦ πονήματος τοῦ κ. Σ. Μανασσίδου Μουσικῆς Παιδαγωγικῆς.	Σελ. 161—163
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚ. ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ.	Περὶ τοῦ ἀλφάβηταρίου τοῦ κ. Κ. Μαρουδῆ.	» 166—173
»	» Περὶ τοῦ Ἀναγνωσματορίου τοῦ κ. Μηνᾶ Χαρουδοπούλου.	» 179—183
»	» Περὶ τῶν ἐτησίων αὐτῆς ἐργασιῶν.	» 190—191
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ.	Περὶ τῶν ἐτησίων αὐτῆς ἐργασιῶν.	» 191—192
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚ. ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ.	᾽Ως ἡ ἄνω.	» 193—196
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚ. ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ.	᾽Ως ἡ ἄνω.	» 196—198
ΣΥΧΡΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ.	᾽Ως ἡ ἄνω.	» 198—199
ΒΛΕΦΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ.	Περὶ τῆς τοῦ ταμείου καταστάσεως.	» 200
ΤΑΜΗΟΥ.	Περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ ταμείου.	» 200 - 201

Ε'. ΠΡΟΣΦΟΡΑΙ ΧΡΗΜΑΤΩΝ

Θ. Α. Μαυρογορδάτου.	Σελ. 185
Ἐκπαιδευτικῆς καὶ Φιλανθρωπικῆς Ἀδελφότητος ἐν τῷ κ.	» 201
Εὐσταθίου Εὐγενίδου.	» »

Σ'. ΓΕΝΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Περὶ τῶν σχέσεων τῶν ἐπιτροπῶν πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς τὸν Σύλλογον.	» 175—177
Περὶ τῆς Μαυρογορδατείου Βιβλιοθήκης.	» 187—188

Ζ'. ΜΑΥΡΟΓΟΡΔΑΤΕΙΟΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τὴ κατ' αὐτήν. . . . . Σελ. 185—188

Θ'. ΕΠΕΤΕΙΟΣ ΕΟΡΤΗ

Κ. ΚΑΛΑΙΑΔΟΥ Λόγος προεδρικός ἢ γενικὴ ἐκθεσίς τῶν ἐργασιῶν τοῦ Συλλόγου κατὰ τὸ ἔτος 1882-83 . . . . . Σελ. 203

Η'. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1882-83 προσενεχθέντων βιβλίων τῷ Συλλόγῳ.	Σελ. 214
ΠΙΝΑΞ τῶν περιεχομένων.	» 223

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ

ΚΑΙ ΙΔΙΑ.

ΤΗΣ ΣΟΠΕΝΑΥΕΡΟΥ ΑΠΑΙΣΙΟΔΟΞΙΑΣ.

Αναγνώσθην ἐν ταῖς ΧΨΔ', ΨΣ' συνεδριάσειν.

Περὶ τῆς πρώτης τοῦ ἀνθρώπου καὶ καθύλου τῶν ὀργανικῶν γενέσεως ἐλαλήσαμεν ἤδη ἐν ἀναγνώσματι ἀναγνώσθέντι ἐν τῇ 531ῃ τοῦ Συλλόγου συνεδριάσει ἐν ἔτει 1878 (ἰδ. Περιοδ. τοῦ Συλλόγου ἔτους 1879). Νῦν δὲ προτιθέμεθα λαλήσαι περὶ τῆς τύχης, ὡς εἶπεν, τοῦ ἀνθρώπου καθύλου, ἂν πρέπει ἄλλα δὴ νὰ τὸ θεωρήσωμεν, ὡς τινες ἐν τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς νεωτέροις χρόνοις, εὐδαιμον καὶ ὕψιον ἢ δειλαίον καὶ τρισάθλιον, ὡς περ ἰδίᾳ τῶν νεωτέρων ὁ περικλεῆς γερμανὸς Σοπενάυερος καὶ οἱ τοῖς ἔχουσι τούτου ἀκολουθήσαντες, οἷοι ὁ Ἄρτμαννος καὶ ἄλλοι. Ἡμεῖς μὲν οὖν τὸ καθ' ἡμᾶς τὰ τῶν τελευταίων ἐκ πεποιθήσεως ἀπαζήμεθα, ἄλλοι δ' ἂν ἄλλα δοκίμῃ καλῶ, ὡς ὁ λόγος, φρονεῖτω δ' ἕκαστος ἢ καὶ ἂ βούλεται. Ὁπότεροι δ' ὀρθότερα φρονούμεν, φανήσεται, πιστεύομεν, ἐν τοῖς ἑξῆς, ἐν οἷς ἰδίᾳ θέλομεν πειραθῆ νὰ παραστήσωμεν ἀκριβοῦς ὕπον οἶόν τε τὴν τοῦ μεγίστου καὶ περιφανεστάτου τῶν οὕτω δοξαζόντων Σοπενάυερου θεωρίαν, ἀφέντες ὅλως αὐτῷ τὴν τῶν ἰδίων φρονημάτων εὐδύνην. Καὶ πρῶτον μὲν θέλομεν, ὡς τὸ εἰκός, μνημονεύσει τῶν ἀρχαίων ἐκείνων ἐκ τε τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος καὶ τῆς Βίβλου, παρ' οἷς ἀπαντῶσι δόξαι καὶ γνώμαι ταιαῦται. Καὶ ἐν μὲν τῇ δευτέρᾳ δύναται τις εὖρεῖν εὐχερέστατα πλεῖστα χωρὶα τοιαύτων ἐπιφαίνοντα γνώμην ἢ δόξαν, ἰδίᾳ δ' ἐν τοῖς ὕψηλοις Ἰωβείοις ἔπεσιν, ἐν οἷς χωρίοις ἐμφαίνεται ἡ ἐσχάτη τοῦ δυστυχοῦντος ἀπόγνωσις.

Ἰωβ III, 2 καὶ ἑξ. Ἄπολοιτο ἡ ἡμέρα ἐν ἣ ἐγεννήθην, καὶ ἡ νύξ ἐκείνη, ἣ εἶπαν: ἰδοὺ ἄρσεν· ἡ νύξ ἐκείνη εἶη σκότος, καὶ μὴ ἀναζητήσαι αὐτὴν ἢ Κύριος ἀνωθεν, μηδὲ ἔλθοι εἰς αὐτὴν φέγγος· ἐκλῆθαι δὲ αὐτὴν σκότος καὶ σκιά θανάτου· ἐπέλθοι δ' ἐπ' αὐτὴν γνώφος. Καταραθεῖη ἡ ἡμέρα καὶ ἡ νύξ ἐκείνη, ἀπενέγκοιτο αὐτὴν σκότος· μὴ εἶη εἰς ἡμέρας ἐ-

ναυτοῦ μηδ' ἀριθμηθεῖη εἰς ἡμέρας μηνῶν· ἀλλ' ἡ νύξ ἐκείνη εἶη ὀδύνη, καὶ μὴ ἔλθοι ἐπ' αὐτὴν εὐφροσύνη μηδὲ χαρμονή. — Σκοτωθεῖη τὰ ἄστρα τῆς νυκτὸς ἐκείνης, ὑπομείναι καὶ εἰς φωτισμὸν μὴ ἔλθοι· ὅτι οὐ συνέκλεισε πύλας γαστρὸς μητρὸς μου· ἀπήλλαξε γὰρ ἂν πόνον ἀπ' ὀφθαλμῶν μου· διὰ τί γὰρ ἐν κοιλίᾳ οὐκ ἐτελεύτησα, ἐκ γαστρὸς δ' ἐξῆλθον καὶ οὐκ εὐθὺς ἀπωλόμην; — Ἰνα τί δὲ μαστοὺς ἐθήλασα; Ἰνα τί δέδοται τοῖς ἐν πικρίᾳ φῶς, ζωὴ δὲ ταῖς ἐν ὀδύνασι ψυχαῖς; οἱ ἱμεῖρονται θανάτου καὶ οὐ τυγχάνουσιν ἀνορύσσοντες ὡς περ θησαυροῦς, περιχαρεῖς δ' ἐγένοντο ἐὰν κατατύχωσι. (θάνατος ἀνδρὶ ἀνάπαυμα.)

Καὶ πάλιν ἐν VII, 1 καὶ ἑξ. «Οὐχὶ πειρατήριόν ἐστιν ὁ βίος ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὡς περ μισθίου αὐθημερινοῦ ἡ ζωὴ αὐτοῦ; — ἐὰν κοιμηθῶ, λέγω: πότε ἡμέρα; ὡς δ' ἂν ἀναστῶ, πάλιν: πότε ἑσπέρα; — τί γὰρ ἐστιν ὅτι ἐμεγάλυνας αὐτόν ἢ ὅτι προσέχεις τὸν νοῦν εἰς αὐτόν; »

Καὶ ἐν XIV, 1: βροτὸς γεννητὸς γυναικὸς ὀλιγόβιος— ἢ ὡς περ ἄνθος ἀνθῆσαν ἐξέπεσεν, ἀπέθρα δὲ ὡς περ σκιά καὶ οὐ μὴ στη. — Ἔστι δένδρον ἐλπίς. Ἐὰν γὰρ ἐκκοπή, ἔτι ἐπανθήσει καὶ ὁ ῥάδαμος αὐτοῦ οὐ μὴ ἐκλίπη. Ἐὰν γὰρ γηράσῃ ἡ ρίζα αὐτοῦ, ἐν δὲ πέτρᾳ τελευτήσῃ τὸ στέλεχος αὐτοῦ, ἀπὸ ὁσμῆς ὕδατος ἀνθήσει καὶ ποιήσῃ θερισμὸν ὡς περ νεόφυτον· ἀνὴρ δὲ τελευτήσας ὄψατο καὶ βροτὸς πεσίων οὐκ ἔτι ἐστί¹.

¹) Ἠρβλ. Μόσχου Ἐπιταφ. Βίβλιος στ. 112 καὶ ἑξῆς:

Λίαι τὰι μαλάχαι μὲν, ἐπὰν κατὰ κῆπον ὄλωνται, ἠδὲ τὰ χλωρὰ σέλινα τὸ τ' εὐβαλὲς οὐλον ἀνηθον, ὕστερον αὖ ζῶσιν καὶ εἰς ἔτος ἄλλο φύσιν· ἄμμες δ' οἱ μεγάλοι καὶ καρτεροί, οἱ σοφοὶ ἄνδρες, ὀππόκα πρῶτα θάνομεν, ἀνάκοι ἐν χθονὶ κοίλᾳ εὐδομεν εὐ μάλᾳ μακρὸν, ἀτέρμονα, νήγρετου ὕπνου.

Γνωστά δ' οἰόμεθα τοῖς πᾶσιν εἶναι καὶ τὰ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ (I, 1): «ματαιότης ματαιότητων, τὰ πάντα ματαιότης· τίς περίσσεια τῷ ἀνθρώπῳ ἐν παντὶ μόχθῳ, ὃ μοχθεῖ ὑπὸ τὸν ἥλιον; γενεὰ πορεύεται καὶ γενεὰ ἐρχεται καὶ ἡ γῆ εἰς τὸν αἰῶνα ἔστηκεν.—Οὐ πληροῦσεται ὀφθαλμὸς τοῦ ὄραν καὶ οὐ πληροῦσεται οὐδὲ ἀπὸ ἀκροάσεως· τί τὸ γεγονός; αὐτὸ τὸ γενησόμενον· καὶ τί τὸ πεποιημένον; αὐτὸ τὸ ποιηθησόμενον»· καὶ τὰ ἐν II, 17: «Ἐμίσησα τὴν ζωὴν, ὅτι πάντα ματαιότης καὶ προαίρεσις πνεύματος. Ἐμίσησα σύμπαντα μόχθον ὃν ἐγὼ κοπιῶ ὑπὸ τὸν ἥλιον, ὅτι ἀφίω αὐτὸν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ γινομένῳ μετ' ἐμέ.—Πᾶσαι αἱ ἡμέραι τοῦ ἀνθρώπου ἀλγημάτων καὶ θυμοῦ περισπασμὸς αὐτοῦ καὶ γε ἐν νυκτὶ οὐ κοιμᾶται ἡ καρδία αὐτοῦ».

Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τῆς Βίβλου τῆς ἱερᾶς ἐκ πολλῶν ὀλίγιστα τῶν ἐν ἐκείνῃ. Ἐκ δὲ τῶν παρ' Ἑλλησι ποιητῶν Ὀμηρὸς μὲν ὁ δαίμονιος οὐζυρὸν ἀεὶ καὶ ἀκιδνὸν ὀνομάζει τὸ βρότειον γένος, ὁ δὲ Θεόγυις, ὃν ὕστερον ἐμιμήσατο καὶ Σοφοκλῆς ἐν *Oιδ. ἐπὶ Κολωνῶ* (στ. 1220), πάντων μὲν ἄριστον ἀποφαίνεται τὸ μηδαμῶς γεννηθῆναι, δεύτερον δὲ τὸ γεννηθέντα τὴν ταχίστην ἀποθανεῖν·

πάντων μὲν μὴ φῦναι ἐπιθονίοισιν ἄριστον
μηδ' ἐσορᾶν αὐγὰς ὀρέας ἡλίου,
φύντα δ' ὅπως ἄριστα πύλας αἶδαο περῆσαι.

Κατὰ ταῦτά δὲ καὶ Σοφοκλῆς ἐν τοῖς ἐξῆς γλυκωνείοις:

μὴ φῦναι τὸν ἅπαντα νικᾶ
λόγον, τὸ δ' ἐπεὶ φανῆ,
βῆναι καίθην ὄθεν περ ἤ-
κει πολὺ δεύτερον ὡς τάχιστα.

Ὅμοια δὲ πῆ φλέγγεται καὶ Εὐριπίδης ὁ χρυσοῦς ἐν οἷς φησιν:

ἐχρῆν γὰρ ἡμᾶς ἐύλογον ποιουμένους
τὸν φύντα θρηνεῖν εἰς ὅσ' ἔρχεται κακά·
τὸν δ' αὖ θανόντα καὶ πόνων πεπαυμένον
χαίροντας εὐφημοῦντας ἐκπέμπειν δόμων.

Ὁ αὐτὸς ἐν Ἰππολύτῳ πάλιν (189) ἐν τοῖς ἀνακαίστοις:

πᾶς δ' ὄδυνηρός βίος ἀνθρώπων
κούκ' ἔστι πόνων ἀνάπαυσις.

Μνημονεύει δὲ δῆπου τῶν ἀκρωμένων ἑκαστός ὢν τε Σόλων ὁ Ἀθηναῖος ἔλεγε πρὸς τὸν βασιλέα Κροῖσον, ὡς Ἡρόδοτος ἱστορεῖ (ἐν βιβλ. Α', 32): «ὦ Κροῖσε, πᾶς ἀνθρώπος ἐστὶ ζυμ-

φορῆ», καὶ ὢν ὁ φιλόσοφος μαθητὴς παρίστησιν ἐν τῇ ἀπολογία τὸν Σωκράτη λέγοντα περὶ τοῦ θανάτου πρὸς τοὺς κατεγνωκότας αὐτοῦ θάνατον δικαστῆς, ὅτι αἰδοῖν θάτερον, ὃ ἀνδρες Ἀθηναῖοι, τὸ τεθνήσκειν· ἢ γὰρ οἷον μηδὲν εἶναι μηδ' αἰσθησὶν μηδεμίαν ἔχειν μηδενὸς τὸν τεθνεῶτα ἢ κατὰ τὰ λεγόμενα μεταβολή τις τυγχάνει οὐσα καὶ μετοίκησις τῇ ψυχῇ τοῦ τόπου τοῦ ἐνθένδε εἰς ἄλλον τόπον· καὶ εἴγε μηδεμίαν αἰσθησὶς ἐστίν, ἀλλ' οἷον ὕπνος, ἐπειδὴν τις καθιεύδων μηδ' ὄναρ μηδὲν ὄρα, θαυμάσιον κέρδος ἂν εἴη ὁ θάνατος· ἐγὼ γὰρ ἂν οἶμαι, εἴ τινα ἐκλεξάμενον δεοὶ τὴν νύκτα ταύτην, ἐν ἣ οὕτω κατέδραθεν, ὥστε μηδ' ὄναρ ἰδεῖν, καὶ τὰς ἄλλας νύκτας τε καὶ ἡμέρας τὰς τοῦ βίου τοῦ ἑαυτοῦ ἀντιπαραλέντα ταύτη τῇ νυκτὶ δεοὶ σκεψάμενον εἰπεῖν πόσας ἄμεινον καὶ ἡδίων ἡμέρας καὶ νύκτας ταύτης τῆς νυκτὸς βεβίωκεν ἐν τῷ ἑαυτοῦ βίῳ, οἶμαι ἂν μὴ ὅτι ἰδιώτην τινα ἀλλὰ βασιλέα τὸν μέγαν εὐαριθμητόν ἂν εὐρεῖν αὐτὸν πρὸς τὰς ἄλλας ἡμέρας καὶ νύκτας. Εἰ οὖν τοιοῦτον ὁ θάνατός ἐστι, κέρδος ἐγώ γε λέγω· καὶ γὰρ οὐδὲν πλείων ὁ πᾶς χρόνος φαίνεται οὕτω δὴ εἶναι ἢ μία νύξ». Ἀλλαχοῦ δὲ πάλιν ὁ αὐτὸς πυθαγορίζων ἀμαρτάδι περιπεσούσας, λέγει, τὰς ψυχὰς τοῦ τιμωρεῖσθαι χάριν εἰς τὰ σώματα καταπέμπεσθαι», καὶ τῇ τοιαύτῃ δόξῃ συνωδᾷ σῆμα τὸ σῶμα καλεῖ ἐν τῷ Κρατύλῳ. Ὅτι δὲ καὶ οἱ Πυθαγόρειοι τὴν αὐτὴν εἶχον περὶ τούτου δόξαν λέγοντος ἀμαρτυροῦντι δὲ καὶ οἱ πάλαι θεολόγοι τε καὶ μάντιες, ὡς διὰ τινος τιμωρίας ἢ ψυχῇ τῷ σώματι συνέζευκται καὶ καθάπερ ἐν σώματι τούτῳ τέθραπται. Οὐ παραλείπτον δὲ καὶ τινα τοῦ στυγνοῦ Ἡρακλείτου ῥῆσιν ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑτυμολογικῷ (λ. βίος) σωζομένην, ἔχουσαν δὲ ὡδε: τῷ οὖν βίῳ ὄνομα μὲν βίος, ἔργον δὲ θάνατος».

Ἐκ δὲ τῶν Ῥωμαίων ποιητῶν ὁ μὲν Ὀράτιος ὁ Φλάκκος ὑπομιμνήσκων τοῦ βίου τὸ τραχὺ καὶ μάταιον παροτρύνει τοὺς φίλους εἰς ἀπόλαυσιν καὶ εὐθυμίαν ὡδὶ φλεγγόμενος:

pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas
regumque turres . . . .

ὁ δὲ Λουκρήτιος ὁ Κάρος ἐμφανῶς τοῖς Ἑλλήσιν ἐπόμενος ποιηταῖς ἐκφράζεται πανταχοῦ τοῦ ποιήματος αὐτοῦ *de Rerum Natura* τὸ ἐλεεινὸν περιγράφων καὶ τὴν οὐδενίαν τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως· ἄξιον δὲ παραθεῖναι καὶ Ἐμπεδοκλέους τοῦ δαμιονίου τὰ χωρία τὰδε,

ἐν οἷς τοῦ τε βίου παρίστησι τὸ μάταιον καὶ τῆς ἐπιστήμης τὸ δυσέφικτον·

ὦ πόποι, ὦ δειλὸν θνητῶν γένος, ὦ δυσάνολλον οἶον ἐξ ἐρίδων ἕκ τε στοναχῶν ἐγένεσθε!

Καὶ ἐν τῷ περὶ φύσιος :

πολλὰ δὲ δεῖν ἔμπαια τὰ τ' ἀμβλύουσι μετάνους, παῦρον δὲ ζωῆς ἀβίου μέρος ἀβρήσαντες ἀκύμοροι καπνοῦ δίκην ἀβρήντες ἀπέπταν αὐτὸ μόνον πεισθέντες ἢ τε προσέκρουσαν ἕκαστος, πάντος ἑλαυνόμενοι· τὸ δ' ἄλλο πᾶς εὐχεται εὐρεῖν αὐτως· οὐτ' ἐπιδερκτὰ τὰδ' ἀνδράσιν οὐτ' ἐπακουστὰ οὔτε νόη περιληπτὰ·

Καὶ ταῦτα μὲν οἱ ἀρχαῖοι. Ἰῶν δὲ νεωτέρων αἰσιοδοξίην μὲν ἤρξατο Λεῖθνίτιος ὁ φιλόσοφος ἐν τῇ Θεοδικαίᾳ (*Theodicaea*), ἐν ἣ μεθοδικῶς καὶ διὰ μακρῶν, ἔστι δ' οὐ καὶ σοφιστικώτερον, ὡς εἶπεν, ἀναπτύσσει τοὺς ὑπὲρ τῆς αἰσιοδοξίας λόγους, ἀπαισιοδοξολογεῖν δὲ Δαυίδης Ἕνμος (*Hymne*) ὁ Ἀγγλος ὁ καὶ τῆς τῶν Πυρρωνιστῶν ἀνακαινιστῆς αἰρέσεως. Μέγιστος ὁμῶς τῆς τοιαύτης δόξης ὑπέρμαχος ἐγένετο ὁ περὶ τὸ 1860 τὸ ζῆν ἐκμετρήσας Ἀρθούρος Σοπενάυερος, οὗ τὴν τοιαύτην διδασκαλίαν προτιθέμεθα νῦν παραστῆσαι πρὸ περιληπτικῶς τοῖς ἡμετέροις ἀναγνώσταις. Ἀλλὰ πρὶν ἢ μεταβῶμεν εἰς τὰ τούτου διδάγματα, παραστῆσαι βουλόμεθα διὰ βραχέων οἷός τις ὄλος ἐστὶ καθ' ἡμᾶς καὶ οἷος ἀνέκαθεν ἦν ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος, οὐχὶ καινὰ διδάσκοντες (οὐδεὶς ἡμῶν ἀγνοεῖ τὰ ἐβλήθησάμενα), ὑπομνησκόντες δὲ τὰ τοῖς πᾶσιν ἐμφανῆ καὶ γνωστά, ἵνα καταληπτύτερά τε γένωνται τὰ ὑπ' ἐκείνου καὶ τῶν ὁμοδοξούντων λεγόμενα καὶ ἀπονεμηθῆ αὐτοῖς ἢ προσήκουσα δικαιοσύνη.

Ἡ φύσις, ἡ τοῦ ἀνθρώπου τροφὸς καὶ μήτηρ, ἀπαθῶς ὁρωμένη παρίσταται τις ἰδιώτροπος μητριὰ, τοῖς μὲν ἐν γρονέουσα καὶ δῶρα σπᾶνια διδοῦσα τῶν τέκνων, τοῖς δὲ τάναντία τούτων, ἀστύργως τε πρὸς φερομένη καὶ τῶν κοινῶν καὶ ἀναγκαίων αὐτοὺς ἀποστεροῦσα. Ταύτη δὲ τῇ ἐκ τῆς φύσεως, τῆς μητρὸς, διαφορᾶ καὶ ποικιλίᾳ προστίθεται καὶ ἡ ἐκ ποικίλων ἐκτὸς ἐκείνης κειμένων περιστάσεων, ὡς τε ἐνεκα τῆς μείζονος καθόλου κατὰ τε σῶμα καὶ ψυχὴν εὐφύας ἢ τοι διανοίας ἢ σώματος ἰσχύος ὑπερέτερας εὐθύς τε τὸ ἐξ ἀρχῆς διηρέθη καὶ διατελεῖ μέχρι τοῦ νῦν τὸ ἀνθρώπειον διαιρούμενον εἰς φρονιμωτέρους καὶ συνετωτέρους καὶ σοφωτέρους καὶ καθόλου εὐφυστέρους τὴν διάνοιαν καὶ ἀφυστέρους, εἰς ἰσχυροτέρους καὶ βωμολεωτέρους τὸ σῶμα καὶ ἀσθενεστέρους, εἰς ἀν-

δρειοτέρους καὶ δειλοτέρους, εἰς εὐειδεστέρους καὶ δυσειδεστέρους, εἰς πλουσίους καὶ πτωχοὺς καὶ πένητας, εἰς ἀρχοντας καὶ ἀρχομένους, εἰς δεσπότας καὶ δούλους, καὶ, συνελόντι εἰπεῖν, εἰς εὐδαιμονεστέρους καὶ κακοδαιμονεστέρους. Αἴτιον δὲ τῆς διαφορᾶς ἐν συνόλω, καθάπερ εἶπομεν, ἡ τε φύσις αὐτὴ καὶ ἡ τύχη. Καὶ συντελεῖ μὲν οὐκ ὀλίγον καὶ μέχρι τινὸς εἰς τὴν τούτων πάντων ἐπὶ τὸ βέλτιον μεταβολὴν ἐνίοτε τὸ βουλούμενον ἢ ἡ βούλησις, ἀλλ' ὡς τὰ πολλὰ μένει ἀνίσχυρον καὶ ἀνεπαρκές. Ἐπειδὴ δὲ συνήθως εἰσὶν ἡ τε φύσις καὶ ἡ τύχη φειδωλαὶ τῶν τε δώρων αὐτῶν καὶ τῆς εὐνοίας, ὀλίγοι μὲν τινες πάνυ τῶν ἐπὶ γῆς διάγουσι βίον ἀνετόν πως καὶ λύπης ἀμοῖρον, — οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ καλούμενοι συνήθως εὐδαιμόνες ἐν τοῖς ἀνθρώποις —, οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἀπλῶς οἱ μὲν τι πλεόν, οἱ δ' ἤσσαν διαβιοῦσι κακοδαιμονοῦντες. Ἀλλ' ἐάν τις παρατηρήσῃ καὶ τῶν ὀλίγων ἐκείνων τὴν εὐτυχίαν ἢ ἀνῆδύνατο εἰσχωρῆσαι πως εἰς τὸν τῆς καρδίας αὐτῶν μυχόν, ὀλιγίστους αὐτῶν ἤθελεν εὐρεῖ τοὺς χαίροντας ἢ βιοῦσι βίω· διότι καθὼς ὀρθῶς ἀποφαίνεται ὁ Σοπενάυερος, αὐτὴ τοῦ ἀνθρώπου ἡ φύσις ἢ τὸ βουλούμενον αὐτό, πρὸς ὃ καὶ ταυτίζει αὐτὴν ἐκεῖνος, τὸ μὲν ὑπάρχον αἰεὶ περιφρονουσα, τοῦ δ' ἐλλείποντος ἀενάως ἐπιθυμοῦσα, πηγὴ τις καὶ ῥίξα καθίσταται τῆς ἀνθρωπίνης κακοδαιμονίας· καὶ ὅπου δὲ τις ἔστιν ἔθνη, πόλει ἢ ἰδιώτη εὐτυχία, οὐ διαρκῆς ἐστὶν οὐδ' ἄλυπος τὸ παράπαν οὐδὲ βεβαία. Οὐδεὶς μὲν ἢ ὀλιγίστοι τῶν λογιζομένων εὐτυχῶν διήγαγον οὐδὲ δύνανται διάγειν ἄλυποι μέχρι τέλους· οὐδεμία δὲ πόλις ἢ κοινωνία διήλθεν εὐδαιμονοῦσα καὶ νικῶσα τοὺς πολέμιους τὸν ἅπαντα χρόνον. Ἀθηναί, Σπάρτη, Θῆβαι, Καρχηδῶν, Συράκοσαι, Ῥώμη, Αἴγυπτιοί, Φοίνικες, Ἀσσύριοι, Πέρσαι, Μακεδόνες, Ἕλληνες, Ῥωμαῖοι, Γότθοι, Ἀραβῆς ὑπέστησαν πάντες τὴν ἐπ' ἄμφω μεταβολὴν. Καὶ οὕτω μὲν οἱ εὐδαιμόνες λεγόμενοι τῶν ἀνθρώπων. Ἰῶν δὲ κακοδαιμόνων ἢ δυστυχῶν (εἰσὶ δ' ἐκαστοτε καὶ ἑκασταχοῦ τοῦ γένους οἱ πλεῖστοι) περισσὸν ἤθελεν εἶναι καὶ τὸ περιγράψαι τὸν βίον, οἷον διάγουσιν, αὐτοῖς μὲν οὐχὶ σπανίως οὐ πάνυ τι δυσάρεστον ὄντα διὰ τὴν συνήθειαν· διότι καθίσταται πως αὕτη καὶ τῶν δεινοτάτων ὑπομενετικῶς ἐν τῷ χρόνῳ τοὺς ἀνθρώπους, καθ' ἑαυτὸν δὲ θεωρούμενον ὡς τὰ πολλὰ καὶ καθ' ὑπερβολὴν. Ἀληθὲς μὲν ὅτι ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία ἐξ οὗ τοῖς ἀνθρώποις ἐκνήρυχθη χρόνου καὶ ἡ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς

βιομηχανίας ἐπίδοσις καὶ ἡ τῶν ἡθῶν ἡμέρωσις συνετέλεσαν οὐκ ὀλίγον εἰς τινὰ τῶν κακοδαιμονούντων ἀνακούφισιν καὶ τῆς αὐτῶν καταστάσεως βελτίωσιν. Ἄρκει πρὸς τοῦτο νὰ θεωρήσῃ τις ἐπὶ βραχὺ τὴν τῶν δούλων καὶ τῶν αἰχμαλώτων παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ μέχρις αὐτῶν ἡμῶν ἐν χώραις τισὶ τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ὠκεανίδος τύχην. Ἐν τούτοις παρὰ πᾶσαν ἐκ τῶν ῥηθέντων τῶν ἀνθρώπων βίῃ προγενομένην βελτίωσιν οἱ πλείστοι τῶν ἐπὶ γῆς βιοῦσι μέχρι τοῦδε καὶ βιώσονται μέχρι συντελείας βίον ἀπὸ γενέσεως μέχρι τελευτῆς παλῦμαχθῶν, βερύν, ἐπάθονον, πονοῦντες, μόχθοῦντες, κοπιῶντες νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν, ἀγρυπνοῦντες ὡς τὰ πολλὰ, τάλαιπωροῦμενοι, στερούμενοι, πεινῶντες οὐκ ὀλιγάκις, ἀνεπαρκῶς τρεφόμενοι καὶ κακῶς, ὑπὸ βίβου καὶ θάλασσας, ὑπὸ νοσημάτων ὀξέων τε καὶ χρονίων καὶ τῆς χορείας τῶν τοιοῦτων δεινῶν τὰ πολλὰ κακουχοῦμενοι καὶ θλιβόμενοι, ἐν οἰκήμασι στενοῖς, ὑγροῖς, ῥυπαροῖς, κακῶς ἀεριζομένοις, ὅλως μὴ ὑγιεινοῖς ὡς τὰ πολλὰ τὴν διαίταν ποιούμενοι, ὀλίγα πόνω πολλῶ τὸν αἰεὶ χρόνον ποριζόμενοι καὶ οὐδέποτε τῆς τῶν ἀναγκαιοτήτων ἀπορίας ἀπαλασσομένοι, τῶν ἐλπίδων αἰεὶ καὶ τῶν προσδοκιῶν ἄς ὑπ' ἀγνοίας ὡς παῖδες ἐκάστοτε συλλαμβάνουσι διαψευδόμενοι, τῆ δ' ἀληθείᾳ μηδεμίαν ἐλπίδα μέλλοντος εὐδαιμονεστερίου καὶ κρείττονος κεκτημένοι, τοῦ χρόνου τὸ πλεῖστον ἀνεπαρκῶς καὶ ῥυπαρῶς τὸ μὲν ἐξ ἀπαιδευσίας καὶ συνηθείας τὸ δὲ πλεόν ὑπ' ἀνάγκης ἐνδεδυμένοι, διηνεκῶς τῆ περιφρονήσει καὶ ἰδιοτροπίᾳ καὶ ὕβρει καὶ ἀδικίᾳ καὶ ὅλως τυραννίδι τῶν πλουσίων καὶ τῶν δυνατῶν ὑποβαλλόμενοι, παιδείας καὶ τῆς ἐξ αὐτῆς ἀνάσεως καὶ παραμυθίας ἄμοιροι, ζῶντες τὸ τῶν Γαλατῶν, *au jour le jour* καὶ, τὸ δὴ λεγόμενον, βίον ἀβίωτον, μυρίαὶς αἰεὶ δυσχερείαις καὶ ἰδρῶσι καὶ ἀπορίας περὶ τὴν κτήσιν τῶν εἰς τὸ ζῆν ἀπαραιτήτων καὶ τὴν ἀποτελέσιν τῶν πρὸς τὴν κοινωνίαν οἰωνδῆ καθηκόντων καὶ χρεῶν συνεχόμενοι, ἔστι δ' ὅτι μὴδ' ἐν τούτοις ἀπασι, τοιοῦτοις οὖσιν, εἰρήνης μὴδ' ἡσυχίας διαρκοῦς ἀπολαύοντες, οἷς καθ' ἐκάστην ἐπὶ τῶ ζῆν ἀπλῶς, εἰρήνης οὔσης, ὑφίστανται δεινοῖς τῶν ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τῶν ὁμοίων ἔτι δεινοτέρων αὐτοῖς ἐπιγινομένων. Τὸ δὲ τούτων μέγεθος ὅποιον δύναται τις εὐχερῶς νὰ κατανοήσῃ παραστήσας ἑαυτῷ τῆ φαντασίᾳ νύκτα μίαν, ἣν διάγουσιν ἄνδρες ὑποστάντες ἦτταν, οἱ μὲν ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀπνευστί διωκόμενοι, οἱ δέ,

τρωθέντες ἐλαφρῶς ἢ βαρέως ἢ ἀκρωτηριασθέντες ἢ πάντα σύναμα παθόντες, ἐφ' οἷς ὑπομένουσιν ἄλγεσι καὶ δεινοῖς παννύχιοι στενάζοντες, καὶ μηδένα τὸν ἰώμενον καὶ παραμυθούμενον ἔχοντες ἢ μόλις που καὶ βραδέως καὶ μετὰ πολλῆς τῆς δυσχερείας τοῦ τοιοῦτου τυγχάνοντες, ἀλήται καὶ ἄστεγοι, ψύχει καὶ δίψῃ καὶ λιμῶ πρὸς τοῖς ἄλλοις χαλεποῖς κατατρυχόμενοι.

Καὶ ταῦτα μὲν, μέρος ἐλάχιστον ἐκ τῶν πολλῶν ἃ δύναται τις εἰπεῖν περὶ τοῦ προκειμένου, θεωρηθήτωσαν ἱκανῶς ἡμῖν εἰρημμένα πρὸς ἀπόδειξιν πόσον ὁ ἀνθρώπινος βίος, ὅλος τε καὶ ἐπὶ μέρους ἐξεταζόμενος, ἀζήλωτός ἐστι καὶ ἄθλιος καὶ ὅτι τῶν ἀνθρώπων οἱ πλείστοι, διδομένης αὐτοῖς ἐκλογῆς πρὸ τῆς γενέσεως, πότερον προηροῦντο, μέλλοντες διάγειν βίον τοιοῦτον, ἐλθεῖν εἰς τὸν κόσμον ἢ οὐ, ἔμελλον ἀδιστακτικῶς ἀποκρινεῖσθαι τὸ οὐ. "Ωρα δ' ἡμῖν ἐπανελθεῖν εἰς τὰ τοῦ φιλοσόφου.

Κατὰ Σοπεναύερν ἢ κατὰ λόγον οὐσία τῶν ὄντων ὀργανικῶν τε καὶ μὴ τοιοῦτων ἐστὶν ἡ βούλησις, ἣτις ἐν διαφόροις βαθμοῖς ἀποκαλυπτομένη, ἀπὸ τῆς ἐν τοῖς ὑλικῶς μορίοις ἔλξεως ἢ τῆς καλουμένης βαρύτητος χωρεῖ καὶ ὑψοῦται μέχρι τῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ κυρίως ὀνομαζομένης βουλήσεως. Αὕτη ἐν αὐτῷ ἐκ τῆς νυκτός, ὡς εἰπεῖν, ἢ τοῦ σκότους τῆς ἀναισθησίας τ. ἔ. ἐκ τῆς καταστάσεως, ἐξ ἧς ὅλως ἐλλείπει τὸ συνειδός, προελθοῦσα, αἰσθάνεται τὸ πρῶτον ἑαυτῆς ὡς ἀτόμου τινός ἢ προσώπου ἐν τῷ ἀπειρῷ χώρῳ ἐν μυρίασι μυρίασι ἀτόμων ἄλλων ἀγωνιζομένων πάντων, πλανωμένων, πασχόντων, καὶ ὡς περὶ ἐξ ὀνειράτος φοβεροῦ ἐπανακάμπτει μετὰ σπουδῆς πρὸς τὴν πρῶτην ἐκείνην ἀνευ τοῦ συνειδύτος κατάστασιν. Ἐν δὲ τῷ χρόνῳ πλήρης ἐστὶν ἐπιθυμιῶν ποικίλων καὶ πολλῶν καὶ ἀτελευτήτων, ὧν ἐκάστη πληρωθεῖσα γεννᾷ τὴν ἐτέραν· οὐδεμία δ' ἀπόλαυσις ἐν τῷ βίῳ σθένυσιν αὐτοῦ τὴν δίψαν τῶν ἐπιθυμιῶν ἢ καταπαύει τὴν καρδίαν· ὡς τὰ πολλὰ δὲ καὶ ἐν τοῖς πλείστοις ἢ ἀπόλαυσις περιορίζεται εἰς τὸ ζῆν αὐτό, τοῦ τέλους αἰεὶ πρὸ τῶν θυρῶν ἰσταμένου. Τὰ πάντα περὶ ἡμᾶς ἀναγγέλλουσι γεγωνυία τῆ φωνῆ τὸ ἀπατηλὸν τῆς ἐπὶ γῆς εὐεστοῦς καὶ εὐδαιμονίας. "Ὅθεν οἱ πλείστοι βιοῦσι βίον βραχύν, τεταραγμένον καὶ ἄθλιον. Οἱ δὲ κατὰ λόγον εὐδαιμόνες εἰσὶ κατ' ἐπιφάνειαν μόνον, ὡς περὶ οἱ μακρόβιοι. Ἐμφανίζεται δ' ὁ βίος ἐν τε τῷ ὄλῳ καὶ τοῖς καθ' ἕκαστα καθόλου συνεχῆς ἀπάτη, ὃ μὲν ὑπόσχεται μηδέποτε

τελών, ὃ δὲ ἔδωκεν ἀφαιρῶν. Ἐὶ δὲ καὶ τελείσειεν ὑπερ ὑπέσχετο, ἀπογοητεύει τὸ τέλοςθὲν, ἀποδειχθείσης αὐτοῦ τῆς ἀπαξίας, ὥστε διηνεκῶς οἱ δειλοὶ βροτοὶ διατελοῦμεν ἀπατώμενοι, τὸ μὲν ὑπὸ τῆς ἐλπίδος, τὸ δ' ὑπὸ τοῦ ἐλπίζομένου. Ὅ,τι τηλόθεν ἡμῖν γοητεύει τὰς ὄψεις ἐγγύς γενόμενον ἐξαφανίζεται καθάπερ ὀπτική τις ἀπάτη. Ἐκ τούτου τὸ μὲν παρὸν οὐδέποτε εὐαρεστέϊ, χωρὶς εἰσικός ὑπὸ νέφους καλυπτομένων, τῶν περὶ ἡλιουμένων πάντων, ὥστ' οὐδέποτε φαίνεται αὐταρκές, ἢ δ' εὐτυχία κείται διαμπερές ἐν τῷ μέλλοντι ἢ τῷ παρελθόντι. Τούτων ἡμῶς τὸ μὲν μέλλον ἐστὶν ἀβέβαιον καὶ ἀδηλον, τὸ δὲ παρελθὸν ἀμετάκλητον. Ὅλος ἡ ζωὴ διὰ τῶν καθ' ἑκάστην ὥραν, ἡμέραν, ἐβδομάδα, μῆνα καὶ ἔτος φυσικῶν αὐτῆς μεγάλων καὶ μικρῶν περιπετειῶν, τῶν διαψευδομένων ἐλπίδων καὶ τῶν πάντα λογισμῶν ματαιουσῶν ἐναντιοτήτων φέρει τοσοῦτον ἀριδῆλως τὸν χαρακτῆρα συμφορᾶς ἢ δεινοῦ παθήματος, ὥστ' ἀπορον καθίσταται πῶς ποτ' ἐπῆλθε πιστεῦσαι τοῖς ἀνθρώποις ὅτι ἐκείνη μὲν ὑπάρχει πρὸς τέρψιν ἢ εὐθυμίαν, αὐτοὶ δ' εἰσὶ προωρισμένοι πρὸς εὐτυχίαν. Τούναντίον ὅμως ἢ σύμπασα ζωὴ διηνεκῶς ἡμᾶς ἀπατώσα καὶ ἀπογοητεύουσα ἔπρεπε νὰ ἐμπούσῃ τῷ ἀνθρωπείῳ παντὶ τὴν ἀκλόνητον πεποιθήσιν ὅτι οὐδὲν τῶν αὐτῆς ἀξίων ἐστὶ τῶν ἀγώνων αὐτοῦ καὶ σπουδῶν καὶ φροντίδων, ὅτι πάντα τὰ ἐπὶ γῆς ἀγαθὰ συλλήβδην εἰσὶν ὡς εἶπειν οὐδενόσωρα καὶ ὅτι καθόλου ἢ καλουμένη ζωὴ καθ' ὃν ἐκφραζόμεθα τρόπον ἐν τῇ συνηθείᾳ δὲν ἀξίει τὸν κόπον (عاشقك من الدنيا كمن يمشي على الماء).

Ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἡ μηδενία τῶν πραγμάτων πάντων, ὣν ἢ βούλησις ἐπιθυμεῖ, δηλοῦται τῇ ἐν τῷ ἀτόμῳ διανοίᾳ, ἐστὶν ὁ χρόνος. Ὑπὸ τῷ εἶδει τούτῳ, τῷ τοῦ χρόνου, ἢ μηδενία τῶν πραγμάτων ἐμφανίζεται ὡς φαρτότης αὐτῶν. Ἔστι δ' ὁ χρόνος τὸ ἐκ τῶν προτέρων ἀναγκαῖον εἶδος τῶν ἡμετέρων ἐποπτευμάτων, ἀρα καὶ αὐτῶν ἡμῶν. Ὡς οὖν τι χρόνιον ἢ ἐν τῷ χρόνῳ παριστάμενον ἢ ἡμετέρα ζωὴ ὁμοίᾳ πῃ τυγχάνει οὐσα ποσότητι χρημάτων ἀποδοτέων ἐν ὠρισμένη προθεσμίᾳ, ἥτις ἐστὶν ὁ θάνατος. Οὕτως ἢ τῶν ἀνθρώπων ἐκάστου ζωὴ διδάσκει τοῦτον ἐνδελεχῶς ὅτι μεθ' ἣν ὑφίσταται διηνεκῶς ἀπάτην, διάψευσιν καὶ πλάνην ὑφ' ὧν ἐπιθυμεῖ πραγμάτων, συντελούντων αὐτῷ τὰ πολλὰ πρὸς λύπην μᾶλλον ἢ πρὸς χαρὰν, ἀφικνεῖται τέλος ὥρα καὶ στιγμή, καθ' ἣν καὶ ἢ βλάσις, ἐφ' ἧς ἵσταται ἢ ἢ ῥίζα ἐξ ἧς

(ΕΛΛ. ΦΙΛΟΛΟΓ. ΣΥΛΛΟΓ. ΤΟΜ. ΙΖ΄.)

φύονται καὶ βλαστάνουσιν αἱ ἐπιθυμίαι πάσαι, καταστρέφεται ἢ φθείρεται τρανῶς ἡμῖν ἀποδεικνύουσα τὸ κενὸν καὶ μάταιον πάσης σπουδῆς καὶ βουλήσεως. Πᾶσα ἀπόλαυσις ἢ ἡδονὴ ἐστὶ τι κατὰ Σοπενάουρον ἀρνητικόν, ἐν ᾧ πᾶν τὸ λυποῦν ἐστὶ τι θετικόν καὶ πραγματικόν αἰσθανόμεθα, λέγει, τῆς λύπης ἢ τῆς ἀλγηδόνης ὡς καὶ τῶν φροντίδων, οὐ μὲν τοι τῆς ἀφροντιστίας. Ὁ μὲν φόβος ἐστὶ κατὰ στιγμήν ἐκάστην ἀείποτε παρὸν ἐν τῷ συνειδῶτι, τὸ δ' ἀσφαλές ἢ τὸ ἀφοβον οὐ. Ὡσαύτως αἱ ἐπιθυμίαι κατὰ στιγμήν ἐκάστην εἰσὶν αἰσθηταὶ καθάπερ ἢ πείνα καὶ τὸ δίψος· ἀλλ' ὅπως ὁ ψωμός, ὃν καταβροχθίζομεν, παύεται ὢν αἰσθητὸς ἀφ' ἧς καταβεβροχθίσκαμεν αὐτόν, οὕτω καὶ αἱ ἐπιθυμίαι, ἀπαξ ἀποπληρωθεῖσαι. Καθόλου δὲ τὸ λυποῦν καὶ ἢ στέρησις μόνον δυνάμενα γίνεσθαι πραγματικῶς ἢ θετικῶς ἡμῖν αἰσθητά, μόνον καὶ παρίστανται καθ' ἑαυτά· τὸ δὲ εὐδαιμον τούναντίον ἐστὶν ἀπλῶς ἀρνητικόν. Ἐκ τούτου τριῶν τῶν μεγίστων, ὧν ὁ βίος παρίστησιν ἀγαθῶν, ὑγιείας, νεύτητος καὶ ἐλευθερίας οὐδεμίαν ἔχομεν ἀμεσον αἰσθησίν, ἐφ' ὅσον εἰσὶν ἡμῖν, ὡς τοιούτων, αἰσθανόμεθα δὲ τότε πρῶτον αὐτῶν, ὅταν ἀπολίπωσιν ἡμᾶς, ἄτε φύσεως ὄντων ἀρνητικῆς, ὡς ἐρρήθη. Κατὰ ταῦτά δὲ καὶ τῶν εὐφροσύνων ἢ εὐτυχῶν τῆς ζωῆς ἡμερῶν αἰσθανόμεθα πρῶτον, ὅταν ἄλλαι δυστυχεῖς ἀκολουθήσωσιν ἐκείναις. Αὐξανομένης μὲν ἢ ἐπιτεινομένης τῆς ἀπολαύσεως, ἐλαττοῦται πῃ τὸ πρὸς ταύτην εὐαίσθητον, τὸ δὲ τῷ χρόνῳ συνηθὲς γενόμενον, παύεται παρέχον ἀπολαύσεως αἰσθησίν. Οὕτω δ' ἂν τις ἐξηγήσαιτο τὴν συχνάκις παρατηρουμένην ἐν τοῖς ἐξ ἔρωτος γάμοις ἀπογοητεύσιν καὶ ψυχρότητα. Ἐπιτείνεται δ' ἐκ τούτου τὸ πρὸς τὸ ἄλγος εὐαίσθητον, ἄτε τῆς τοῦ συνηθῆτος ἥτοι τῆς εἰθισμένης ἡδονῆς ἢ ἀπολαύσεως (ὑπὸ τῆς ἀπογοητεύσεως) μειώσεως καὶ ἐκλείψεως ἀλγεινῆς καθισταμένης. Ὅθεν, αὐξομένου τοῦ μέτρου τοῦ ἀναγκαίου (τῆς ἀναγκαίας ἡδονῆς), αὐξεται σύναμα καὶ τὸ λύπης αἰσθητικόν. Τεκμήριον δὲ τῶν λεχθέντων: Ὅσα τερπνότερον τυγχάνομεν διάγοντες τὰς ὥρας, οἶον ἐν ταῖς ἡδείαις συναναστροφαῖς, ἐν ταῖς παιδιαῖς, ταῖς φιλότησι, τοῖς δειπνοῖς καὶ τοῖς τοιούτοις, τοσοῦτ' αὐταὶ παρέρχονται· κατὰ ταῦτά δ' ἐνοχλούμενοι μὲν, οἶον νοσοῦντες ἢ προσδοκῶντες ἢ τὸ θέρος ὑπὸ κέρων ἢ ζωφίων ἄλλων ἀνιώμενοι ἢ ἔρωτι δεινῷ καὶ δυστυχεῖ συνεχόμενοι, διὸ καλῶς ὁ Πέρσης παρη-

της (شبه ان لا شيء دراز شب), αισθανόμεθα τοῦ χρόνου, τούναντίον δὲ μόλις. Ἐκ δὴ τούτων καθίσταται δῆλον ὅτι τότε μάλιστα τυγχάνομεν ὄντες εὐτυχεῖς, ὅταν ἐλάχιστον αὐτῶν ἡμῶν αισθανώμεθα ζώντων ἢ ὄντων· ἀρα πολλῶ εὐτυχέστεροι ἠθέλωμεν εἶναι μὴ ὄντες ὅλως. Εὐτυχία ἢ χαρὰ μεγάλη καθίσταται νοητὴ μόνον ὡς ἀκολουθία προηγησαμένης μεγάλης ἀπορίας ἢ κινδύνου. Ἐκ δὲ τούτου παρὰ τοῖς ποιηταῖς ἢ συνήθης ἀνάγκη τοῦ καταστήσαι τοὺς ἥρωας τοὺς ἑαυτῶν εἰς περιστάσεις ἀπόρους, ἐπικινδύνους καὶ πολυμόχθους, ἵνα δυναθῶσιν ὕστερον αὐτοὺς ἀπαλλάξαι τῆς ἀπορίας ἢ τοῦ κινδύνου. Μάρτυρα δὲ τῶν λεγομένων ἀξιόχρεων ὁ φιλόσοφος εἰσάγει τὸν περικλεᾶ Οὐολταῖρον εἰπόντα: le bonheur n'est qu'un rêve et la douleur est réelle. Ἔτα: je ne sais autre chose dans la vie que me résigner et me dire que les mouches sont là pour être mangées par les araignées, et les hommes pour être dévorés par les chagrins. Ἐάν, ἔξακολουθεῖ μετὰ ταῦτα, παραβάλλῃ τίς ποτε τὸ σύνολον τῶν δυνατῶν δυστυχημάτων καὶ παθημάτων, ὅσα δύναται τις ἄνθρωπος ἐν τῷ βίῳ παθεῖν, πρὸς τὰ τῶν εὐτυχημάτων, ὧν δύναται τυχεῖν, ὁ ἰσολογισμὸς οὐκ ἔσται δυσεύρετος· ἀλλὰ καὶ ἀνευ τούτου μόνη τοῦ κακοῦ ἢ ὑπαρξίς ἐστὶν ἱκανὴ πρὸς τοῦ ζητήματος τὴν λύσιν· διότι τὸ ἐν κακόν, ἢ ἐνὸς ἀνθρώπου δυστυχία, δὲν δύναται νὰ ἐξουδετερωθῇ ταῖς μυρίων ἄλλων εὐτυχίαις. Ὅθεν καὶ εἰ τὸ κακόν ἦν ἑκατοντάκις ὀλιγώτερον ἐν τῷ βίῳ ἢ ὅσον ἐστίν, ἢ ὑπαρξίς αὐτοῦ καθ' ἑαυτὴν ἠθέλειν ἐπαρκεῖ, πρὸς ἀπόδειξιν τῆς πολυειδοῦς καίπερ ἐμμέσως ἐκφρασθῆναι δυναμένης ἀληθείας, ὅτι: ἢ ὑπαρξίς ἢ τοῦ κόσμου πρέπει νὰ ἦναι παραίτιος ἡμῖν οὐχὶ χαρᾶς, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον ἀθυμίας καὶ λύπης· ἢ ζωὴ ἡμῶν ἐστὶ τι τοιοῦτον, ὅπερ ἠθέλειν εἶναι πολλῶ κάλλιον ἡμῖν, εἰ μὴ ὑπῆρχεν. Ἐκ τούτου τὰ πάντα ἐν τῷ βίῳ τούτῳ φέρουσιν ἴχνη τῆς οὐδενίας αὐτοῦ. Τῶν ὄντων ἕκαστον ἀπατηλόν ἐστὶ καὶ ἀτελές, καὶ πᾶν μὲν εὐκρεστόν ἐστι δυσαρῆστῳ μεμιγμένον, εὐπραγία δὲ πάση καὶ δυσπραγία συνήπται, καὶ πᾶσα μὲν ἀπόλαυσις ἔχει τι τὸ ἐλλείπον, εὐθυμία δὲ πᾶσα τὸ διαταράσσον· ἐκάστη δ' ἐν τῷ βίῳ εὐμάρεια νέας τινὰς εἰσάγει δυσχερείας· καθόλου δ' εἰπεῖν ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ προωρισμένος εἰς ἀθλιότητα καὶ δυσπραγίαν, ἐστὶ δὲ τῇ ἀληθείᾳ τοιοῦτος. Πρὸς δὲ τούτοις ἐστὶ πηγὴ τῷ ἀνθρώπῳ τῶν μεγίστων ἐν τῷ βίῳ δεινῶν

αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος: homo homini lupus· ἀδικία, ἀνεπιείκεια ἐσχάτη, σκληρότης, ὠμότης εἰσὶν οἱ συνηθέστατοι τοῦ ἀνθρώπου τρόποι τοῦ πράττειν ἢ προσφέρεσθαι τοῖς ὁμοίοις, ἐκ δὲ τούτου τὸ τῆς πολιτείας, τ. ἔ. κοινωνίας κατορθοῦν τὸ δίκαιον δυναμένης, ἀναγκαῖον. Ἐν ἀπάσαις ὅμως αἰς μὴ προεῖδεν ὁ νόμος περιστάσεσιν ἐμφανίζεται λαμπρῶς ὁ ἀπεριόριστος ἀνθρώπου παντὸς ἐγωϊσμός καὶ δὴ αὐτὴ ἢ κακία.

Ἐναντιότητες ἐλάχισται καθιστῶσιν ἡμᾶς εἰς τέλος δυστυχεῖς, οὐδὲν δὲ τελῶς εὐτυχῆς ἐν τῷ κόσμῳ τὸ παρῆπαν. Ἀποδεικνύσι δὲ πλαγίως μὲν, ἀλλὰ μετὰ βεβαιότητος, ὅτι ἐν τῇ καρδίᾳ θεωροῦσιν ἑαυτοὺς οἱ ἄνθρωποι καὶ εἰσὶ τῷ ὄντι δυστυχεῖς ὁ τῇ ψυχῇ ἐκάστου σύνοικος τῆς ἀλλοτρίας εὐτυχίας, οἰαδῆποτ' ἂν οὔσα τυγχάνῃ, φθόνος. Τούτου δ' αἴτιον ἐστὶ θεωροῦντες ἑαυτοὺς δυστυχεῖς ἀδυνατοῦσιν ὑποφέρειν τὴν τῶν νομιζομένων εὐπραγούντων ὀψιν. Ἄν ὁ βίος οὗτος, λέγει ὁ φιλόσοφος, ἦν ἀπλῶς ἀγαθόν τι, δὲν ἦτο ἀναγκαῖον ἢ ἐξόδος αὐτοῦ νὰ κατέχηται καὶ φρουρῆται διὰ φυλάκων οὕτω δεινῶν, οἷος ὁ θάνατος μετὰ τῶν ἐταίρων, τοῦ Φόβου καὶ τοῦ Δείμου. Ἄν ὅμως, ὡς ἔχει νῦν, ἦν ὁ θάνατος ἡσσον ἐπιφοβός ἢ ὅσον ἐστίν, οὐδεὶς ἢ πάνυ που ὀλίγοι τῶν ἀνθρώπων ἠθέλον ἀγαπᾶν τὸν βίον. Εἰ δὲ, τούναντίον, ἦν ἢ ζωὴ χαρμώδυνόν τι καὶ ζηλωτόν, οὐδεὶς οὐδ' αὐτὴν ποτε τὴν ἀπλήν τοῦ θανάτου παράστασιν ἠθέλειν ὑπομένει.

Ἄνακεφαλαίων δ' ὁ φιλόσοφος τὰ λεχθέντα, τελευτῶν ἀποφαίνεται γνώμην ἐναντίαν τῷ Λεῖβνιτίῳ δυσχυρισσαμένῳ ὅτι ὁ κόσμος οὗτος ἐστὶν ὁ κάλλιστος¹, ὅτι πᾶν τούναντίον ἐστὶν ὁ κάκιστος τῶν δυναμένων εἶναι. Τούτου δὲ χειρίων, ἦτοι γῆ χειρίων ἢς οἰκοῦμεν, ἠθέλειν εἶναι σαφῶς ἀοίκητος. Πρὶν ἢ δὲ περᾶνωμεν τὴν σύντομον ταύτην ἡμῶν πραγματείαν οὐκ

1) Ὁ τοῦ Λεῖβνιτίου δυσχυρισμὸς, ὅτι ὁ κόσμος ὡς ἔργον θεῶν ἐστὶν ἀναγκαίως ὁ κάλλιστος τῶν δυνατῶν, ἐπερείδεται τῷ τριμελεῖ ὑποθετικῷ συλλογισμῷ, ὅτι: εἰ ἦν δυνατὸς βελτίων τοῦ παρόντος κόσμος, ὅφειλε τότε γινώσκειν μὲν αὐτὸν ἢ τοῦ Θεοῦ σοφία, βουλή θῆναι δ' ἢ ἀγαθότης, ποιῆσαι δ' ἢ παντοδυναμία (πρὸβλ. Πλατ. Τιμ. 290: . . . θέμις οὐτ' ἦν οὐτ' ἔστι τῷ ἀρίστῳ εὖρᾶν ἄλλο πλὴν τὸ κάλλιστον· ἔτι αὐτ. 28 B: ὁ μὲν (κόσμος) κάλλιστος τῶν γεγονότων, ὁ δὲ (δημιουργός) ἀριστος τῶν αἰτίων, πρὸς δὲ ἢ δύνατό τις ἴσως ἀντιπεῖν δικαίως ὅτι ἡ δύνατον ἴσως ὁ κόσμος οὗτος εἶναι ὁ κάλλιστος, ἀλλ' ὄντι κρείττονι τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν καὶ ἀναγκῶν καὶ παθῶν καὶ καθόλου τῆς ἀτελείας.

ἀτερπές ἡγοῦμεθα γνωρίσαι τοῖς φίλοις ἀκροω-
μένοις ὅσα ὁ παραδοξολόγος εἶναι δοκῶν φιλό-
σοφος ἐφιλοσόφησε περὶ τοῦ πάθους, ὃν ἔρωτα
συνήθως καλοῦμεν, εἴπερ ἄλλο τι, μᾶλλον δὲ
μόνον αὐτὸ συντελοῦν εἰς τὸ συνεχές τοῦ ἀν-
θρωπίου καὶ τῆς κακοδαιμονίας αὐτοῦ. Ἡ
θεωρία δὲν εἶναι πάντῃ νέα. Ὁμοίαν ἀνέπτυ-
ξεν ἤδη Πλάτων ὁ δαιμόνιος ἐν τῷ Συμποσίῳ.

Κατὰ Σοπενναύερν ὁ καλούμενος ἔρωσ ἐστὶ
τις ἀπάτη δεινὴ, εἰς ἣν ἐμβάλλει διηνεκῶς
τὸν ἄνθρωπον ἀπατεῶν δεινός, ὡς ἐστὶ τὸ βού-
λευσθαι ζῆν. Τὸ κινεῖν αἰτίον ἐνταῦθα καὶ τὸ
τέλος ἢ τὰγαθὸν ἐστὶν ἡ διαδεξομένη γενεά,
ἢ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ, τ. ἔ. τῆς ἰδίας
γενέσεως, περιβάλλει καὶ κατασαγηνεύει τὴν
δυστυχῆ παρούσαν θελγήτροις καὶ γοητεύμασι
παντοίοις, ἀφαιροῦν ἀπὸ τοῦ δυστυχοῦς ἐρώντος
ἡσυχίαν, εὐτυχίαν (εἰ ποτέ τιν' ἔσχε), καὶ αὐ-
τῇ ἐνίοτε τὴν ζωὴν. Εἰσι δὲ τοσοῦτον ἰσχυρὰ
καὶ ἀκαταγώνιστα τὰ δι' ὧν σαγηνεύει τὸν
δύστηνον, ὥστε καὶ συνειδῶτα τινὰ τὸ δέλεαρ
ἀκοντα δουλοῖ καὶ ὑποχείριον ποιεῖται. Οὕτω
τὸ γένος ἀντικαταλλαττόμενον τὴν ἐκάστου
τῶν ἀτόμων ὑπαρξίν ἀντὶ τῆς ἑαυτοῦ παρί-
σταται περιβεβλημένον ὕψιν αἰσθημάτων με-
στοῦ μὲν εὐδαιμονίας, ἐξαφανιζομένου δ' ἅμα
τῇ τοῦ σκοποῦμένου πληρώσει¹.

Ἔστι μὲν οὖν, ὡς εἵπομεν, ἡ θεωρία καὶ
παρὰ Πλάτωνι· διαφέρει δὲ τῆς τοῦ Γερμανοῦ
φιλοσόφου τούτου, ὅτι παρὰ τούτῳ μὲν ὑπὸ τῷ
τοῦ ἔρωτος εἶδει κινεῖ τὸν ὄντα τὸ γενησόμενον
ἢ τὴν γενεάν τὴν παρούσαν ἢ διαδεξομένην,
παρ' ἐκείνῳ δὲ τὸ κινεῖν ἐστὶν αὐτὸ τὸ κινου-
μενον ἢ ἐρών, ἀθανασίας ὀρεγόμενον, οὐ μὴ
δυνάμενον ἐν ἑαυτῷ τυχεῖν, ἐφικέσθαι βούλεται
ἐν τῷ τάκῳ. Ἴδου δὲ τὸ τοῦ φιλοσόφου χωρίον
(Συμποσ. 207, C.):

Κυοῦσι πάντες ἄνθρωποι καὶ κατὰ τὸ σῶμα
καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν, καὶ ἐπειδὴν ἐν τινὶ ἀγίω-
νία γένωνται, τίκτειν ἐπιθυμεῖ ἡμῶν ἡ φύσις·
τίκτειν δὲ ἐν μὲν αἰσχυρῷ οὐ δύναται, ἐν δὲ τῷ
καλῷ· ἡ γὰρ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνουσία τό-
κος ἐστίν. Ἔστι δὲ τοῦτο θεῖον τὸ πρᾶγμα, καὶ
τοῦτο ἐν Ὀνητῷ ὄντι τῷ ζώῳ ἀθάνατον ἐνεστίν,
ἡ κύησις καὶ ἡ γέννησις· τὸ δὲ ἐν τῷ ἀναρμό-
στῳ ἀδύνατον γενέσθαι· ἀνάρμοστον δ' ἐστὶ τὸ
αἰσχυρὸν παντὶ τῷ θεῷ, τὸ δὲ καλὸν ἀρμόττον.

1) Πρβλ. τοῦ φιλοσόφου Πραγματείας ἄλλας τε
καὶ τὴν Χαρακτηριστικὴν τοῦ βούλε-
σθαι ζῆν, καὶ τὴν Μεταφυσικὴν τοῦ
ἔρωτος.

Μοῖρα οὖν καὶ Εἰλείθυια ἡ καλλονὴ ἐστὶ τῇ γε-
νέσει· διὰ ταῦτα ὅταν μὲν καλῷ προσπελάξῃ
τὸ κυοῦν, καὶ εὐφραυνόμενον διαχειταὶ καὶ τίκτει
τε καὶ γεννᾷ· ὅταν δὲ αἰσχυρῷ, σκυθρωπὸν τε καὶ
λυπούμενον συσπειρᾷται καὶ ἀποτρέπεται καὶ
ἀνειλλεται καὶ οὐ γεννᾷ, ἀλλὰ ἴσχον τὸ κῆμα
χαλεπῶς φέρει· ὅθεν δὴ τῷ κυοῦντι τε καὶ ἤδη
σπαργῶντι πολλὴ ἢ πτοήσις γέγονε περὶ τὸ
καλὸν διὰ τὸ μεγάλης ὠδίνος ἀπολύειν τὸν ἔ-
χοντα. Ἔστι γὰρ οὐ τοῦ καλοῦ ὁ ἔρωσ, ἀλλὰ
τῆς γενέσεως καὶ τοῦ τόκου ἐν τῷ καλῷ ὅτι
ἀειγενές ἐστὶ καὶ ἀθάνατον ὡς Ὀνητῷ ἢ γέν-
νησις· ἀθανασίας δὲ ἀναγκαῖον ἐπιθυμεῖν μετ'
ἀγαθοῦ ἐκ τῶν ὁμολογημένων, εἴπερ τοῦ ἀ-
γαθοῦ ἑαυτῷ ἀεὶ εἶναι ἔρωσ ἐστίν· ἀναγκαῖον
δὲ ἐκ τούτου τοῦ λόγου καὶ τῆς ἀθανασίας τὸν
ἔρωτα εἶναι.—

Τοσαῦτα, τὸ γε νῦν ἔχον, εἰρήσθωσαν περὶ
τῆς καθόλου καὶ ἰδίᾳ τῆς Σοπενναύερν ἀπαι-
σιοδοξίας, οὐκ ἀρέσκοντά τισιν ἴσως, ὑπὸ τῶν
πλείστων ὁμῶς, κἂν μὴ προφανῶς τὴν ἀλή-
θειαν αὐτῶν ὁμολογῶσιν, ἐν τῇ καρδίᾳ σιωπη-
λῶς ὡς ἀληθῆ δεκτὰ γενόμενα· ἐστὶ δ' ἡμῖν
ἐλπίς ὅτι συγγνώμην ἔξουσιν ἡμῖν οἱ φίλοι
παρόντες τῶν οὐκ ὀλίγων ἐλλείψεων, ἃς εὗρον
ἐν τοῖς ρηθείσι, καὶ ὧν αὐτοῖς ὑπισχνούμεθα
τὴν ἀναπλήρωσιν ἐν ἑτέρᾳ προσεχει περὶ τῶν
αὐτῶν πραγματείας.

B'.

Συμφεδὰ πρὸς τὴν ὑπόσχεσιν, ἣν ἐποίησά-
μεθα τῷ σεβαστῷ κυρίῳ προέδρῳ δηλώσαντι
μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ πρώτου τῆσδε τῆς
πραγματείας μέρους τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως ἐν ἀ-
ναγνώσματι δευτέρῳ προσθῶμεν τοῖς ἐκεῖ ρη-
θείσι καὶ εἴ τι τις τῶν ἀρχαίων ἢ τῶν νεωτέ-
ρων ἄλλο περὶ τούτων εἶπεν ἢ ἔγραψεν, ἐρχό-
μεθα νῦν, ὅπως, ὅση δύναμις, ἀναπληρώσωμεν,
εἴ τι παρελίπομεν ἐν ἐκείνῳ περὶ τῶν αὐτῶν
σπουδαίων ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἢ τῶν νεωτέρων
Ἑλλήνων ἢ ὑπὸ τῶν ἄλλων εἰρημένον. Ὅθεν ἔ-
σται τὸ νῦν ἀνάγνωσμα, ὡς ἔπος εἶπειν, ἀνα-
πληρωτικὸν τοῦ πρώτου· ἐπειδὴ δ' ἐν ἐκείνῳ
τὸ μὲν πρῶτον ἐξηνέγκαμεν ὅσα τοιαύτης ἐν-
νοίας ἀπεφήναντο τῶν ἀρχαίων οἱ ποιηταὶ καὶ
οἱ φιλόσοφοι, εἶτα τὰς ἡμετέρας αὐτῶν διὰ
βραχυτάτων περὶ τούτων σκέψεις, ἔσχατον δὲ
ἐν κεφαλαίῳ τὰ Σοπενναύερν τῷ φιλοσόφῳ περὶ
αὐτῶν περιφλοσοφημένα, κατὰ ταῦτά καὶ νῦν
τὸ μὲν πρῶτον ἐροῦμεν ὅσα τότε παρελίπομεν
ἐκ τῶν ἀρχαίων ὀλίγα τινὰ καὶ ἐκ τῶν Περ-

σῶν ποιητῶν συμπαραθέντες, ἀναπληρώσαντες εἶτα τὰς ἡμῶν αὐτῶν θεωρίας ἐπιστέφομεν τὴν πραγματείαν δι' ὧν Ἄρτμαννος ὁ τοῖς Σοπενναυέρου διδάγμασιν ἀκολουθήσας ἐφιλοσόφησε περὶ τούτων ἢ δυνατὸν ἐν βραχυτάτοις.

Τῶν οὖν ἀρχαίων αἱ ῥήσεις πᾶσαι τοῦτο μὲν τὴν ἐπικράτειαν ἐξαγγέλλουσι τοῦ κακοῦ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὸ ἐκ τούτου μὴ φοβερὸν, ἀλλὰ πολλάκις καὶ σωτήριον καὶ πρῆϊνόν τοῦ θανάτου, τοῦτο δὲ τὸ μέγιστον τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ πάσης εὐεστοῦς καὶ εὐδαιμονίας ἀβέβαιον καὶ ἀστατον. Ἀρξώμεθα δὲ πρῶτον ἀπὸ τοῦ πρώτου τῶν ποιητῶν εἰπόντος ἐν Ἰλ. 527—533.

ὡς γὰρ ἐπεκλώσαντο θεοὶ δευλοῖσι βροτοῖσι,
ζώειν ἀγγυμένοις· αὐτοὶ δὲ τ' ἀκηδέες εἰσὶ.
Δοῖσὶ γὰρ τε πίθου καταλείεται ἐν Διὸς οὔδει
ἑσπέρων οἶα δίδωσι, κακῶν, ἕτερος δὲ ἑσών.

Ἄλλαχού δὲ πάλιν (Ὀδ. Σ. 130).

οὐδὲν ἀκιδνότερον γὰρ τρέφει ἀνθρώποιο.

Καθ' Ἡσίοδον ἢ Πανδώρα, διανοίξασα τῆ χειρὶ τὸν πίθον, ἐν ᾧ περιείχοντο τὰ κακὰ, κατεσκεδάσατο τὸ πλῆθος αὐτῶν εἰς τὴν οἰκουμένην.

ἀλλὰ γυνὴ χεῖρασι πίθου μέγα πῶμ' ἀπελοῦσα
ἐσκεδάσα· ἀνθρώποισι δὲ μήδετο κήδεα λυγρὰ.

καὶ μετ' ὀλίγον·

ἄλλα δὲ μυρία κακὰ κατ' ἀνθρώπους ἀλάληται·
πλείη μὲν γὰρ γαῖα κακῶν, πλείη δὲ θάλασσα·
νοῦσοι δ' ἀνθρώποισιν ἐφήμεροι, αἱ δ' ἐπὶ νυκτὶ
αὐτόματοι φοιτῶσι, κακὰ θνητοῖσι φέρουσαι.

Ἐκ τούτου δ' Αἰσχύλος ὁ ποιητῆς ἀπαλλαγὴν θεωρῶν τῶν ἐν τῷ βίῳ κακῶν τὸν θάνατον, ἐπιπλήσσει τοῖς κακὸν αὐτὸν νομίζουσι λέγων·

ὡς οὐ δικαίως θάνατον ἔχουσιν βροτοὶ
ὅσπερ μέγιστον ῥῆμα τῶν πολλῶν κακῶν.

Μνημονευτέον δ' ἐτι τὸ τοῦ Πινδάρου: τί δέ τις; τί δ' οὐτις; σκιας ὄναρ ἀνθρώπου· δι' ὧν ὁ ποιητῆς μεθ' ὑπερβολῆς τινος ἐμφαντικῶς καὶ τεχνηέντως τὴν ἀνθρωπίνην ἐδήλωσε ματαιότητα· διότι τί σκιας ἀσθενέστερον; ὥστε τὸ ταύτης ὄναρ οὐδὲ φαντασίας οὐδὲ λόγου δεκτικὸν ὑπάρχει. Πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν ἑτέρῳ χωρίῳ:

Ἐν παρ' ἐσθλὸν σύνδου πῆματα δαίονται βροτοῖς
(θάνατοι).

Κατὰ ταῦτά δὲ καὶ Σιμωνίδης ὁ ποιητῆς:

ἀνθρώπων, ὀλίγον μὲν κάρτος, ἄπρακτοι δὲ μεληδόνες· αἰῶνι δὲ παύρῳ πόνος ἀμρὶ πόνῳ· ὁ δ' ἄφυκτος ἡμῶς ἐπικρέμαται θάνατος.

Ἰδίᾳ δὲ μνημονευτέος ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἡγησίας ὁ διὰ τὴν διδασκαλίαν πεισιθάνατος ἐπικληθεὶς, οὗ τὰ μὲν ἔργα δὲν διεσώθησαν, αὐτὸς δὲ κατὰ Διογένη τὸν Λαέρτιον ἐδόξαζεν ὅτι ἡ εὐδαιμονία ἐστὶ τι ὅλως ἀδύνατον τῷ ἀνθρώπῳ· διότι τὸ μὲν σῶμα πολλῶν ἀναπέπληται παθημάτων, ἡ δὲ ψυχὴ συμπαθεῖ τῷ σώματι καὶ ταράττεται, ἡ δὲ τύχη πολλὰ τῶν κατ' ἐλπίδα κωλύει· ὅθεν ὁ θάνατος ἦν αὐτῷ προτιμότερος τῆς ζωῆς. Λέγει δὲ περὶ τούτου ὁ Κικέρων ἐν τοῖς *Τουσκουλιανοῖς* 1,34: a malis igitur mors abducit, non a bouis, verum si quaerimus· et quidem hoc a Cyrenaico Hegesia sic copiose disputatur, ut is a rege Ptolemaeo prohibitus esse dicatur illa in scholis dicere, quod multi, iis auditis, mortem sibi ipsi consciscerent. Ἦν δ' αὐτῷ καὶ πραγματεία συντεταγμένη κατὰ τὸν αὐτὸν Ἀποκαρτερῶν, ἐν ᾧ τινα περιέγραψεν, ὅς ἀποχωρῶν δι' ἀσιτίας τοῦ βίου καὶ ἀποτρεπόμενος ὑπὸ τῶν φίλων ἐσαφήνιζεν αὐτοῖς τὰ τοῦ βίου δεινὰ.

Μνημονευτέα δ' ἐτι καὶ τὰ τοῦ ποιητοῦ Σιμωνίδου τοῦ Ἀμοργίνου, τὰ τῶν ἀνθρώπων ἀριθμοῦντος ἐν τοῖςδε κακὰ:

φθάνει δὲ τὸν μὲν γῆρας ἄζηλον λαβόν,
πρὶν τέρμ' ἔκηται· τοὺς δὲ δύστηνοι νόσοι
φθέρουσι θνητῶν· τοὺς δ' Ἄρει δεδμημένους
πέμπει μελαίνης Ἀΐθης ὑπὸ χθονός·
οἱ δ' ἐν θαλάσῃ λαίλαπι κλονεύμενοι
καὶ κύμασιν πολλοῖσι πορφυρῆς ἄλδος
θνήσκουσιν, εὔτ' ἂν μὴ συνήσωνται ζεῖν·
οἱ δ' ἀγχόνην ἄφαντο δυστήνῳ μόρῳ,
κούτάγρετοι λείπουσιν ἡλίου φάος.
Οὔτω κακῶν ἄπ' οὐδέν· ἀλλὰ μυρία
βροτοῖσι κῆρες κἀνεπίφραστοι δῦαι
καὶ πῆματ' ἐστίν.

Καὶ ταῦτα μὲν, ἵνα μὴ πέρα τοῦ δέοντος μακρηγορῶμεν, ἀρκείτωσαν ἐκ τῶν πολλῶν, ὧν ἂν τις εὔροι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐξαγγελτικῶν τῆς ἀνθρωπίνης ματαιότητος καὶ τῆς ἐπικρατείας τοῦ κακοῦ τῆς ἐν τῷ βίῳ.

Ἐκ δὲ τῶν ἄλλοθενῶν μυρία δυνάμενοι παραβεῖναι τοιαῦτα τῆς φαυλότητος τοῦ βίου μαρτύρια, περιοριζόμεθα συντομίας χάριν εἰς τὰ ὀλίγα τὰδε:

Καὶ Σάδιος (Σαμ.) μὲν ὁ ποιητῆς ἐμφαντικώτατα δηλοῖ τὴν οὐδενίαν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τοῖςδε (Ῥοδ.).

بخور اندوه آنکه چیزی نیست
هم مشو شاد مانکه چیزی نیست
در کد راز جهان که چیزی نیست

گر جهان زدست تو برود
عالی نیز اگر بدست آید آیر
بد و نیک جهان چو در کد شد

ἄπερ εἰσι μεθερμηνευόμενα :

Κἂν ἐκρύγη τῆς σῆς χειρὸς ὁ κόσμος, μὴ ἀδημόνει· διότι μηδέν ἐστι. Κἂν καταστῆς ποτε κύριος τοῦ κόσμου, μὴ χαίρει· διότι μηδέν ἐστι. Ἄφου δὲ παρέλθωσι τὰ κακὰ καὶ τὰγαθὰ τοῦ κόσμου, παρέλθε καὶ σὺ· διότι μηδέν ἐστι.

Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐπέρωθε (αὐτ. κεφ. α').

جهان ای برادر من
دل اندر جهان آفریننده
مکن آنکه بر ملک دنیا
که بسیارس چون تو پروردگار
چو آنکه رفتن جان پاک
چه بر نعت مردن چه بر روی خاک

ὑπερέσπευε μεθερμηνευόμενον :

Ὁ κόσμος, ὡ ἀδελφε, παραμένει οὐδέν· διὸ μόνον ἀνάθεα τῷ δημιουργῷ τὴν ψυχὴν μὴ στηρίζου τοῖς ἀγαθοῖς τοῦ κόσμου· διότι πολλοὺς ἡμοῖους ἐθρέψεν ἤδη καὶ ἀπόλεσεν. Ὡταν ἀπαίρη ἢ ἀγνή ψυχὴ (κατὰ λέξιν: ὅταν (αὐτὴ) κρούσῃ τὸ τῆς ἀποδημίας τύμπανον), τί (διαφέρει) τὸ τελευταῖον ἐπὶ θρόνου, καὶ τί τὸ χαμαι;
Ὁ δὲ Χασένης Χαίζης ὁ τοῦ ποιήματος *Kunari Suhili* (انوار سحری) ποιητῆς εἰκάζων πτώματι τὴν γῆν ὑπὸ γυπῶν περιεστοιχισμένον λέγει :

این جهان بر مثال مردار است
گر کسان کرد او هزار هزار
این مر آنرا همی زند تخلص
و آن مر آنرا همی زند منقار
اندر الامر بر پرند
وز هم باز ماند این مردار

Τουτέστιν. Ὁ κόσμος οὗτος ἡμοῖός ἐστι πτώματι γυφί περιεστοιχισμένον μυρίοις, αἱ διαπλήσσουσιν ἀλλήλους· οἱ μὲν τοῖς ῥήμασιν, οἱ δὲ τοῖς ὄνυσιν. Τέλος ἐκεῖνοι μὲν ἀρίπτανται πάντες, ἐκ δὲ πάντων ἀπολείπεται τὸ πτώμα.

Καὶ πάλιν ἔλλοθε :

ما فلك معمره شد بی خار غم
یک کل شاری چو مرغ کانی کس یافت
کستان فر را در مرغزار روزگار
نوباری خالی از باد خدائی کس یافت

Τουτέστιν. Ἐξ οὗ ὁ οὐρανὸς ἐγένετο τῆς οἰκουμένης τῆσδε κυβερνήτης, οὐδείς ἀνθρώπων εὖρε βόθρον ἐν εὐφροσύνης ἐν τῷ κήπῳ τῆς ζωῆς

ἄνευ ἀκάνθης ἀλγηθόνος, οὐδὲ τὴν τοῦ βίου βόθρινον ἐν τῷ λαμῶνι τοῦ χρόνου γευομένην τοῦ ἔαρος ἄνευ τοῦ μετοπωρινοῦ ἀνέμου.

Παραμυρηθὴ δὲ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τοῖσδε :

سچ کج بی رنج نتوان یافت
و هیچ کل بی آزار نتوان چید

Οὐκ ἐστι θεσκαζόν εύρειν ἀπόνως, οὐδὲ βόθρον ἄνευ νυγμοῦ ἀκάνθης.

Διεθόντες οὗτοι διὰ βραχέων ἐστιν ἂ τῶν τὰς ἀρχαίους παρὰ τοῦ βίου τοῦ τῶν ἀνθρώπων εἰρημένον, ἐργάζεσθαι νῦν εἰς τὰς ἡμετέρας αὐτῶν παρὰ τοῦτου θεωρίας καὶ σκέψεως.

Θεωροῦντες ἐν γένει τὴν ἀστρονομικὴν καὶ φυσικὴν κατὰστασιν τοῦ πλανήτου, πρὸς ὃν ἀνεκποσπάστως, οὕτως εἰπεῖν, ὑπάρχει τὸ ἡμέτερον εἶναι συνημμένον, εύρίσκομεν ὅτι οὗτος ἀπέχει πορρωτάτω τοῦ εἶναι τῶν κόσμων ὁ κάλλιστος. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς περ ἐλέγομεν ἤδη διὰ λέξεων ἄλλων ἐν τῷ πρώτῳ τῆς πραγματείας μέρει, διατελεῖ συνεγόμενος ἐπὶ τῆς γῆς ἀγῶνι διηγεσθαι πρὸς τὴν ἀδυσώπητον μητρικὴν ἢ φύσιν. Αὕτη συνεχῶς ἀγωνίζεται ὅπως ἄλλοτε μὲν βράδιον, ἄλλοτε δὲ θάπτεον, ἄλλοτε πάλιν ἐν χρόνῳ στιγμῇ φθείρη καὶ ἐξαρανίση ἕρδην ἕσθ' ὁ ταλαίπωρος ἄνθρωπος ἰδρῶτι πολλῷ καὶ πόνῳ καὶ μύχθῳ ἀτρώτῳ ἐν χρόνῳ μακρῷ δημιουργεῖ καὶ παρασκευάζει· ἐστὶ πολέμιος, πρὸς ὃν οὐδέποτε διαλλαγὴ τις ἢ φιλία τυγχάνει δυνατή. Διὸ τὸ ἐξ ἀρχῆς ὁ δυστυχῆς κίτονμαζόμενος ἡγεμῶν τῆς γῆς μὴ δυνάμενος ἀντιπαραλαίσει μόνος πρὸς τὸν δεινὸν καὶ ἀδυσώπητον δυσμενῆ, συνέστησε τὰς κοινωνίας καὶ πολιτείας, ὅπως τὸ κατὰ δύναμιν ἀπὸ τῆς ἐκεῖνης ἀσπίργου τυραννίδος ἀπαλλαγεῖς καλλίωνη μᾶλλον τινὸς βαθμοῦ καὶ βελτιώσῃ τὸν βραχὴν αὐτοῦ βίον. Ἀλλὰ καὶ οὗτω μῶλις ποτὲ μετὰ γλιχάδων ἐτῶν ἀνεκδιηγήτους ἀγῶνας ἐπέτυχέ τινος εὐζωίας, ἧς καὶ αὐτῆς ἐλάχιστον ἀπολαίσει τῷ ἀνθρωπείῳ τὸ πλείστον. Ἔστι δ' ἡ γῆ θεωρουμένη καθόλου μοχθηρὰ καὶ σκληρὰ ξενιδύχος, ἀντὶ πολλῆς τιμῆς τὰς ἐξί-

τήλους και βραχείας ἡμῖν ἡδονάς, ἃς ποτε παρέχει, πωλοῦσα. Καὶ πρῶτον, ἐάν θεωρήσωμεν τὴν θερμοκρασίαν, ὀλίγιστοι βεβαίως εἰσὶν ἐπὶ τοῦ Πλανήτου τόποι, ἐνθα διὰ παντός ἐπικρατεῖ τὸ ὑπὸ τῶν ποιητῶν ἐξυμνηθέν, εἰς τοὺς πρώτους τοῦ ἀνθρωπείου χρόνου ἀναφερόμενον, αἰδῖον ἔαρ (ver erat aeternum Ὀσείδ. Μεταμ. I, 107. Πρὸβλ. καὶ Ὀμ. Ὀδυσ. Δ, 563-568). Τὸ θερπνὸν ἀλλὰ βραχυτάτων ἔαρ διαδέχεται παρ' ἡμῖν τὸ ὄχληρόν καὶ δυσύποιστον θέρος μετὰ τῆς χορείας τῶν ἀνηλιῶν ζωφίων, ἀπερ ἀπὸ τοῦ πλείστου τῶν ἀνθρώπων ἀφαιροῦσι τὴν μόνην ἀναψυχὴν καὶ παραμυθίαν τοῦ μακροῦ τῆς ἡμέρας καμάτου, τὸν ὕπνον. Οὕτως ἡμῖν ἀντὶ πολλοῦ πωλεῖ τὸ θέρος τὴν καρποφορίαν. Ἐἴτα πάλιν τὸ βραχὺ μετόπωρον διαδέχεται ὁ μακρὸς καὶ βαρὺς χειμῶν, οὗ τῆς ἀπᾶνθρωπίας ἀπαλλάττει ἡμᾶς ἐπὶ ποσὸν ἢ βιομηχανία καὶ ἢ τέχνη μόνον ἐφ' ὅσον ἐν οἰκῆμασι καὶ ἐν στέγαις· ἔξω δ' αὐτῶν ἀδυνατοῦσιν ἡμᾶς ἀπαλλάξαι τῶν τοῦ ψύχους καὶ τοῦ θάλλους ἐπιηριῶν καὶ ἀχθηδόνων. Ἐπειδὴ δ' ἡ πλείστη τῆς κοινωνίας ὑπὸ τῶν ἀδυσωπήτων τῆς ζωῆς ἀναγκῶν ἀναγκάζεται δικάζειν μεθ' ἡμέραν τὸν βίον ἐν ὑπαίθρῳ πρὸς ἐργασίαν τε τῆς γῆς καὶ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων ὑπὸ τοῦ βίου καὶ τῆς κοινωνίας ἐπιβαλλομένων καθηκόντων τέλεσιν, οἱ πλείστοι τῶν ἀνθρώπων, ἰδίᾳ δὲ τῶν ἀνδρῶν εἰσὶν, ὡς τὸ εἶκος, κατακεκριμένοι ταλαιπωρεῖν, ὑπομένοντες ἐν τῷ βίῳ παντὶ τὰς ὑπερβολὰς τοῦ ψύχους καὶ τοῦ θάλλους. Ἐκ δὲ τούτου τοῦ (κατὰ φιλοσόφους τινὰς) τελικοῦ τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως αἰτίου, τῆς ἐπιγνώσεως καὶ θεωρίας τοῦ ὄντος καὶ τῆς ὁμολόγου ἠθικῆς τελειώσεως ὀλίγιστοι μῶλις ἐφικνοῦνται τοῦ ὄλου γένους, τῶν πλειόνων εἰς τὸ ζῆν ἀπλῶς, τουτέστι τὸ τὰ πρὸς τοῦτο πορίζεσθαι, τὴν ὅλην ζωὴν ἐν πόνῳ καὶ μόχθῳ καὶ στερήσεσι παντοδαπαῖς κατανάλισκόντων. Ἴνα πορίζηται τὰ πρὸς τροφήν αὐτῷ καὶ διατήρησιν ἀπαραίτητα, τουτέστι τὴν σάρκα καὶ τὸ γάλα τῶν ζώων, ὅσα βρώσιμα, καὶ τὰ σῖτα καὶ τὰ λάχανα καὶ τοὺς καρπούς, ἠναγκασμένος ἐστὶν ὁ ἀνθρώπος ὑπὸ ταῖς πολλάκις φλογεραῖς ἀκτίσι τοῦ ἡλίου διαρκῶς ἐργάζεσθαι τὴν γῆν καὶ περιποιεῖσθαι καὶ περιθάλλειν τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα, καθιστάμενος οὕτω δούλος αὐτὸς ἐκείνων, ὧν ἀγάλλεται θεωρῶν ἑαυτὸν γεγεννημένον ἄρχοντα καὶ κύριον. Μόνος αὐτὸς τῶν ἐπὶ γῆς οὐδεμιᾶς τυγχάνει παρ' αὐτῆς ἀμέσου συνδρομῆς καὶ προστασίας· γεννᾶται μὲν ἄπορος καὶ

γυμνός καὶ ἀσθενής καὶ ἐλεεινός, βίῳ δὲ καὶ διασώζεται δι' ἐργασίας καὶ μόχθων ἀτελευτήτων. Περιγράφει δὲ τὴν τοιαύτην οἰκτρὰν καὶ ἀθλίαν τοῦ ἀνθρώπου πρῶτην εἰς τὸν βίον εἰσοδὸν ἐναργῶς καὶ εὐφραδῶς ὁ γλυκύς καὶ φιλόκωπος Πλούταρχος ἐν οἷς φησιν·

«Οὐδὲν ἐστὶν οὕτως ἀτελές οὐδ' ἄπορον οὐδὲ γυμνὸν οὐδ' ἀμορφον οὐδὲ μιᾶρον ὡς ἀνθρώπος ἐν γοναῖς ὄρωμενος· ὧ μόνῳ σχεδὸν οὐδὲ καθαρὰν ἔδωκεν ὁδὸν εἰς φῶς ἢ φύσιν, ἀλλ' αἵματι πεφυρμένος καὶ λύθρου περίπλευς καὶ φονευομένῳ μᾶλλον ἢ γεννωμένῳ· εἰσὶν οὐδενός ἐστὶν ἀψασθαι καὶ ἀνελέσθαι καὶ ἀσπᾶσασθαι καὶ περιλαβεῖν ἢ τοῦ φύσει φιλοῦντος».

Εἰς τοῦτο δὴ (τὴν τροφήν καὶ τὴν ζωὴν) ἐργαζόμενοι καὶ πρὸς κουφισμὸν τινα τοῦ ἀθλίου βίου διαπνόντιοι φερόμενοι χιλιᾶδες καὶ μυριάδες ἀνθρώπων, οὕτως εἰπεῖν, καταδρόχθίζονται κατ' ἑναυτὸν ὑπὸ τῆς ἀσπλάγγου θαλάσσης, οἰκῆματα δὲ καὶ πόλεις μερόπων ἀνθρώπων ἐν ἔτεσι πολλοῖς ἀγῶσι καὶ μόχθοις μυρία εἰς ἀκμὴν ἀφικόμενοι ἐν ὀφθαλμοῦ ῥιπῇ ἀνατρέπονται ὑπὸ τῆς γῆς σειομένης· θάλλπος ἐξαισιον, ὑδάτων ὀμβρίων αἰφνίδιος καταφορὰ διαφθείρει καὶ καθαιρεῖ ἐν ἡμέρᾳ ἢ νυκτὶ μίξ προΐοντα καὶ καρπούς μηνῶν πολλῶν ἢ ἐνιαυτοῦ ὀλοκλήρου. Ταῦτα δ' οὐχ ἀπαξ οὐδὲ δίς, ἀλλ' ἐξ οὗ τις ἐστὶν ἀνθρώπων ἱστορία καὶ μνήμη, κατὰ συνεχεῖς περιόδους διατελοῦσιν αἰεὶ γινόμενά τε καὶ ἐσόμενα μέχρι συντελείας «ἔς τ' ἂν ὕδωρ τε βέη καὶ δένδρεα μακρὰ τεθῆλη». Καὶ ἐστὶν οὕτω καθ' ἑκάστην ὄραν τοὺς πλείονας τῶν ἀνθρώπων ἀσθμαίνοντας καὶ καταβεβλημένους ὑπὸ καμάτων καὶ μόχθων συχνάκις ἀκάρπων, ἐπὶ τὸ διὰ παντός ὑπὸ τῆς Εἰμαρμένης κατεγνωσμένους εἰς ἀγευστίαν καὶ στέρησιν παντελῆ τῶν εὐγενῶν τῆς διανοίας ἀπολαύσεων. Τὸ ἀγαθόν, οὐ πάντα κατ' Ἀριστοτέλη ἐφίεται καὶ σὺν αὐτῷ τὸ ἀληθές καὶ τὸ καλόν, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἢ εὐδαιμονία, ἢ ἐπιστήμη καὶ τὸ κάλλος, τὸ τε φύσει καὶ τὸ τεχνικόν, ἐν ὀλίγιστοις μόνον ἀπαντῶσι τόποις, τὸ δ' ἀνθρώπινον ἰδανικόν ἢ τὸν κατ' ἰδέαν ἀνθρώπινον βίον ἐστὶ πῶς εὐρίσκειν μόνον ἐν τοῖς τῶν δυναστῶν καὶ μεγιστάνων καὶ ζαπλοῦτων μεγάρους. Ἄλλ' ἂν οἱ τοῖχοι καὶ αἱ μετόπαι καὶ οἱ κίονες καὶ ὅλως οἱ λίθοι τῶν πολυτελῶν καὶ περικαλλῶν ἐκείνων μεγάρων καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς ἐναποκεκρυμμένοι πολλοὶ καὶ ποικίλοι θησαυροὶ φωνὴν λαβόντες ἀνθρωπίνην, ὡς περ οἱ ἀνεμοὶ καὶ τὰ ὕδατα καὶ τὰ λοιπὰ στοιχεῖα τῆς

φύσεως ἐν τῷ τερπνῷ τοῦ Νάλου καὶ τῆς Δαμαϊαντίας διηγήματι, μαρτυροῦντα περὶ τῆς ἐκείνης ἀγνότητος, παρά πάντα τὸν χρόνον τῆς τάνδρος ἀπουσίας τὴν κοίτην ἀμόλυτον τηρησάσης, ἠδύνατό πη λέγειν ἐρωτώμενοι ἀντὶ πόσων καὶ πηλίκων κόπων καὶ μόχθων καὶ καμάτων καὶ πολλάκις ἀδικιῶν καὶ θαυρῶν καὶ θυσιῶν ἀνθρωπίνων ἐτέθησαν ἐν οἷς εἰσι τόποις, ἀποστραφεῖς αὐτοῦς βεβαίως ὁ ἐρωτήσας εὔρεν ἂν αἰρετώτερον ἢ μὲν αὐτὸς ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου ἐσθλὴν ξηρὸν ἄρτον τῶν πολυτελῶν καὶ θελίλαρυγγίων ἐκείνων δειπνων, ἐν ᾧ δ' αὐτὰς οἰκεῖ πενιχρὸν καὶ φιλόκαλον οἶκημα τῶν εὐπρεπῶν κτιρίων καὶ τῶν χρυσοκεντήτων ἐπίπλων καὶ λοιπῶν περιλαμπῶν κοσμημάτων. Χρησάσθω τις παραδείγματι τούτου τῆ ἐν Γῶμῃ πρό τοῦ Σωτῆρος ἡδὴ καὶ μετ' αὐτὸν ἀκμασάση τρυφή καὶ πολυτελεία. Πρὸς ταύτην πύλεις μὲν εὐδαιμονες ὄλαι, ἑλληνικαὶ τε καὶ βάρβαροι, μετεβλήθησαν ἄρδην εἰς ἐρείπια, λαοὶ δὲ καὶ ἔθνη περιήλθον ἀπ' ἐλευθερίας εἰς δουλείαν καὶ μυριάκις μυριάδες ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς οἰκουμένης εἰργάζοντο πρὸς ἀποπλήρωσιν τῆς λιχθείας καὶ τῆς τρυφῆς καὶ τῆς ἄλλης πλεονεξίας τῆς κοσμοκράτορος πόλεως. Ταῦτό δέ, *multis iniquis*, ὡς πᾶσι δῆλον, διατελεῖ γινόμενον καὶ μέχρι τῆς σήμερον, τουτέστιν οἱ πλείστοι τῶν ἀνθρώπων ἀνά πᾶσαν τὴν γῆν ἀδιαλείπτως ἐργάζονται καὶ κοπιῶσιν, ἵνα τὸ λοιπὸν ὀλίγιστον ἐν ἀνέσει καὶ τρυφῇ καὶ πολυτελείᾳ διάγῃ τὸν βίον.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶπομεν ἰδίᾳ θεωροῦντες τὴν εὐκρατον καλουμένην ζώνην, ἐν ἣ καὶ κατ' ἐξοχὴν ἀνεπτύχθη καὶ διατελεῖ ἀναπτυσσομένη τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, ἰδίᾳ δὲ τῶν ἡμέρων ἐθνῶν, ἢ ἐνέργεια, ἐν ᾧ ἐν ταῖς ἄλλαις, τῇ διακεκαυμένη, πολλῷ μᾶλλον ταῖς δυσὶ κατεψυγμέναις, ὑπὸ τῆς ἀκράτου θερμότητος καὶ τοῦ δυσανέκτου ψύχους ὀλίγιστα καθόλου δύναται ἐπιτελεῖν τὸ τοῦ ἀνθρώπου δραστικὸν καὶ φιλόπονον. Ὁρμώμενοι δ' ἐντεῦθεν εὐκαιρον ἠγοῦμεθα λαλῆσαι τινα καὶ περὶ τῆς κοσμικῆς τοῦ ἡμετέρου πλανήτου πρὸς τὸν ἥλιον θέσεως καὶ τῆς ταύτης ἐπιδράσεως εἰς τὸν καθόλου βίον.

Ὡς καλῶς γινώσκουσι πάντες οἱ τῶν ἡμετέρων εὐμενῶς ἀκροώμενοι λόγων, ἐν ἐκάστῳ τῶν πλανητῶν οὐ τὴν αὐτὴν ὁ ἄξων ἔχει πρὸς τὸ τῆς τροχιαῆς ἐπίπεδον θέσιν ἢ κλίσιν, ἀλλ' ἄλλην ἐν ἄλλῃ. Τοῦτο δ' ἐστὶν ὃ τὴν ἐν αὐτοῖς γενεᾷ διαφορὰν τῶν ὠρῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ τῶν κλιμάτων. Ἐξ οὖν τῶν ἡμετέρων πλανητῶν ὁ τοῦ Διὸς καὶ μόνος οὗτος ἵσταται σχε-

δόν τι κάθετος ἐπὶ τὸ τῆς τροχιαῆς ἐπίπεδον, ἐκ δὲ τούτου τῶν ἐπ' αὐτοῦ ζωνῶν ἢ μὲν διακεκαυμένη εἰς τὸν Ἰσημερινὸν συνέσταλται μόνον, αἱ δὲ κατεψυγμέναι περιορίζονται τοῖς πολικοῖς. Ἐκ δὲ τούτου τό τε φῶς καὶ ἡ θερμότης μειούμεναι βαθμηδὸν ἀπὸ τοῦ Ἰσημερινοῦ πρὸς τοὺς πόλους καθιστᾶσιν αὐτοῦ τὴν ὄλην ἐπιφάνειαν εὐκρατὸν τε καὶ μετ' ἀνέσεως οἰκήσιμον. Ὅθεν οἱ τὸν πλανήτην οἰκοῦντες ἐκείνον ἀσυγκρίτως, ὡς εἶπεν, εὐδαιμονέστερον διέγουσιν ἢ ἡμεῖς τὸν βίον. Οὐχὶ ταῦτό, τῇ ἡμετέρᾳ δυστυχίᾳ, συνέβη γενέσθαι καὶ τῇ γῆ. Ταύτης ὁ ἄξων ἀποτελεῖ πρὸς τὴν ἐκλειπτικὴν γωνίαν 66 καὶ ἡμισείας μοιρῶν. Ἐκ τούτου τῶν ὠρῶν αἱ μεταβολαὶ καὶ τὸ τῶν ἡμερῶν ἐν ταῖς εὐκράτοις ἀνίσουν, ἐξ ὧν κατὰ μέρος αἱ τοῦ βίου ταλαιπωρίαι. Τοῦτό τε δὴ καὶ ἄλλαι τῆς γῆς ἑλλείψεις οὐκ ὀλίγαι καθιστῶσι τὸν ἐπὶ ταύτης βίον οἶον αὐτὸν παρεστήσαμεν ἐν τοῖς μέχρι τοῦδε. Ἐπιτραπήτω δ' ἡμῖν ἐνταῦθα καὶ τὴν ζωὴν αὐτὴν οἶα τέ τις ἐστὶ καὶ ἐκ τίνος τρόπου διατελεῖ διατηρουμένη διὰ βραχέων ὡς οἶόν τε παραστήσαι.

Ἐκαστον γένος ἢ τάξις ἐκάστη τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὑποτίθησιν τιν' ἑτέραν μέχρι τῶν ἐνοργάνων ἦτοι τῶν πρώτων στοιχείων. Ὅθεν ἕκαστον ὑπέρτερον γένος ἢ τάξις ἔχει τὸ ζῆν ἐκ τοῦ χείρονος ἢ τῶν λοιπῶν χειρόνων. Ἡ μὲν ζωὴ οὐδεμίαν ἐν τοῖς ἐνοργάνοις ἢ τινα πρώτην ἀμυδρὰν ἐν τοῖς κρυστάλλοις ἐξ ἐκείνων ἐμφανίζουσα γένεσιν, ἀπὸ τῶν φυτῶν ἀρξαμένη χωρεῖ κατὰ τάξεις εἰς τὸ ἀνθρώπειον· ἐκάστη δὲ τῶν τάξεων ὑπάρχει καὶ ζῆν διὰ τοῦ ἡσσανος ἢ προτέρου, τουτέστιν ἕκαστον ἰσχυρότερον ζῶν διατηρεῖ τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν καταναλίσκον τὴν τοῦ χείρονος ἢ ἀσθενεστεροῦ, τὰ δὲ μὴ δι' ἑτέρων διασώζονται καταναλίσκοντα τὰ φυτὰ. Διὸ καθόλου τῷ γένει τῶν ὀργανικῶν ἀπὸ τῶν ἀεικρεϊττόνων εἰς τὰ χείρονα λεγόμενον ἐφαρμόσιμόν ἐστι τὸ παροιμιώδες «ὁ θάνατός σου ζωὴ μου». Τὰ μὲν ταλαίπωρα φυτὰ, μετέχοντά πη καὶ ταῦτα κατὰ τινὰ ἀρχῆς τινος αἰσθήσεως, ὡς εἶπεν ὄνειρώδους, ἀκμάζουσι τὰ πλείστα μόνον ἵνα χρησιμεύωσιν ὡς τροφή τοῖς ζώοις, τὰ δ' ἐκείνοις τρεφόμενα τῶν ζῶων ἑτέροις καὶ ταῦτα πάλιν ἄλλοις, ὥστε καταστροφή καθόλου καὶ φόνος ἐκ περιτροπῆς ὑπάρχει τῶν ζῶων ἢ ζωῆ, τῶν μὲν κατεσθιομένων, τῶν δὲ κατεσθιόντων, ἀχωρίστως οὕτως εἶπεν, ὡς εἶοικε, τοῦ ζῆν ἐπὶ τῆς γῆς τῇ φθορᾷ καὶ τῇ θανάτῳ συνημμένου. Τοῦτου δ' ἐργάτης οὐκ ἔσχατος οὐδ' ἐλάχιστος ἐστὶν ὁ τῆς γῆς ἑαυτὸν ἡγεμόνας

καταστήσας ἄνθρωπος, ὃς ἄσμενος εἰς τὸ ἴδιον εἶναι καὶ εὖ εἶναι καταναλίσκει πᾶσαν ζῶσαν οὐσίαν. Ἐν αὐτῷ, τῇ δῆθεν κορωνίδι τῆς κτίσεως, κορυφῶται ὁ διὰ τῶν ζῶων ἀπάντων διήκων τῆς καταστροφῆς καὶ τοῦ φόνου νόμος. Τὸ λογικὸν καὶ θείας τινὸς ἀπορροίας μετοχὸν δημιουργήμα τοῦτο διατρίβον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ τῆς γενέσεως περὶ τὸ φθίρειν ἢ τὸ ἐπιμελλούσῃ φθορᾷ περιποιεῖσθαι τὰ λοιπὰ τῶν ζῶων οὐδαμῶς ἠγάπησε τοῦτο, ἀλλὰ τὰ ὄπλα δι' ὧν τὸ κατ' ἀρχῆς ἠμύνητο καὶ ἀνῆρει τὰ πολέμια τῶν ζῶων ἐστρέφεν ἐπὶ τοὺς ὁμογενεῖς ἀνθρώπους καὶ αὐμπασα τοῦ ἡμετέρου γένους ἢ ἀπ' ἀρχῆς ἐς τὴν σήμερον ἱστορία παρ' Ἑλλησὶ τε καὶ βαρβάρους πλήρης ἐστὶν ἀφηγήσεων μαχῶν τε καὶ σφαγῶν καὶ καταστροφῶν καὶ πολέμων. Ἔτι δ' οὐδ' ἀναγκαῖον ἀρκούμενος ἠγεῖσθαι κακὸν τὸ πολεμεῖν, εἰς ἐπιστήμην ἀνύψωσε τοῦτο καὶ τὸ πρῶτον ἀνέδειξε τῶν ἐλευθερίων ἐπιτηδευμάτων. Ἄει δὲ καὶ παρὰ πᾶσι τῆς μεγίστης ἠξιώθησαν δόξης οἱ πλείστους ἀποκτείναντες ἢ δυνατοὶ γενόμενοι κατακτείνειν ἀνθρώπους, ὡς περ τῶν ἀγαθῶν ἢ χρημάτων οἱ τὰ πλείστα κτησάμενοι. Διὸ καὶ τῶν πώποτε δορικτητῶρων ὁ φιλανθρωπότατος Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου φόνους μὲν εἰργάσατο καὶ αὐτὸς οὐκ ὀλίγους ἐπιεικέστατος περ ὧν, εἰ δὲ τις αὐτῷ πόθεν ἐδίδοτο κλέους αἵρεσις ἀπὸ φιλοσοφίας ἢ ἐκ τοῦ χῶρας ἢ ἔθνη πολλὰ καταστρέψασθαι, δυσχυρίσασθαι ἂν τις, ἐπιεικῶς, ὡς οὐ μόνον, ὡς περ (καὶ δικαίως ἴσως) ἔλεγε, τῆς τοῦ κυνικοῦ Διογένης, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτοῦ Σωκράτους καὶ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν πώποτε φιλοσοφούντων δόξης αἰρετωτέραν ἂν ἠγήσοιτο τὴν ἐκ τῆς βασιλείας εἶναι. Καὶ περὶ μὲν ἐκείνου δύναται τις εἰπεῖν μετὰ τοῦ Χαιρωνέως, ὅτι δι' ὧν ἐποιήσατο πολέμων, πολυδακρύων οὐκ ἔλασσον ἐτέρων γενομένων, ἀγαθῶν ὅτι πλείστων ἐγένετο τοῖς ἠττηθείσιν αἴτιος, πανταχόσε τὰ παρ' Ἑλλησιν εἰσαγαγὼν ἀγαθὰ καὶ δαψιλῶς διοχετεύσας, καὶ τρόπον τινὰ τὸ τοῦ Πλάτωνος ὄνειρον ἐπὶ ποσὸν κατορθώσας, καθ' ὃν οὐκ ἔσται παῦλα κακῶν ταῖς κοινωνίαις, «εἰάν μή ποτε θεῖα τινὶ μοῖρα συνέλθωσιν εἰς ταῦτ' ἄβασίλειά καὶ φιλοσοφία». Τὸ πλείστον ὅμως τῶν πολέμων οὐδενὸς ἐγένετο τῶν ἀγαθῶν οὐδὲ γίνεται τοῖς ἀνθρώποις αἴτιον ἄλλου πλὴν ὀλέθρου καὶ καταστροφῆς καὶ δακρύων, ὃ δ' ἢ γῆσειομένη μὴ συνειδυῖα διαπράττει, τοῦτο ποιῶσιν ἀνθρώποι σαφῶς τε συνειδότες καὶ βουλόμενοι. Κάκει μὲν ἢ φύσις ἢ τὸ πεπρωμένον ἢ

καὶ ἢ παρὰ τοῦ θεοῦ τιμωρία τὴν αἰτίαν ἔχει, ἐνταῦθα δὲ μόνη τῶν ἀνθρώπων ἢ πλεονεξία καὶ τὸ θηριῶδες καὶ τὸ φιλαυτὸν μετ' ἐπιχειρηκακίας. Καὶ ταῦτα μὲν ταύτη.

Ἴνα δὲ τις ἀμῶς γέ πως εἰδῆ τῶν ἐκ τοῦ πολέμου δεινῶν τὸ μέγεθος, ἀναγνώτω παρὰ τοῖς ἱστορικοῖς τὴν ἀφήγησιν ἐνίων μόνων ἐκ τῶν ἀρχαίων ἢ τῶν ἐν τοῖς μέσοις χρόνοις ἢ καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς πολέμων καὶ μαχῶν καὶ τὰ κατὰ τὴν ἄλωσιν ἐνίων ἐκ τῶν ἀρχαίων πόλεων, οἷον Κορίνθου, Νουμαντίας, Ἀθηνῶν, Ἱερουσαλήμ καὶ Καρχηδόνας. Ἐπειδὴ δ' ἐκ τούτων ἐνταῦθα πρόχειρον ἔχομεν τὸν Ἀππιανόν, παρατίθεμεν τὸ χωρίον ἐν ᾧ περιγράφει τὴν ὑπὸ Ρωμαίων ἄλωσιν τε καὶ κατασκαφὴν τῆς Καρχηδόνας, ἔχον ὧδε: . . . . .

Ἄλλη δ' ἦν ἐκ τούδε ὄψις ἐτέρων κακῶν, τοῦ μὲν πυρὸς ἐπιφλέγοντος πάντα καὶ καταφέροντος, τῶν δὲ ἀνδρῶν τὰ οἰκοδομήματα οὐ διαιρούντων ἐς ὀλίγον, ἀλλ' ἀθρόα βουλομένων ἀνατρέπειν. Ὁ τε γὰρ κτύπος ἐκ τούδε πολὺ πλείων ἐγένετο, καὶ μετὰ τῶν λίθων ἐξέπιπτον εἰς τὸ μέσον ἀθροὶ νεκροί. Ζῶντές τε ἕτεροι, πρεσβύται μάλιστα καὶ παῖδια καὶ γυναῖκα, ὅσα τοῖς μυχοῖς τῶν οἰκιῶν ἐκέκρυπτο, οἱ μὲν καὶ τραύματα φέροντες, οἱ δ' ἠμίφλεκτοι, φωνὰς ἀηδεῖς ἀφιέντες. ἕτεροι δ', ὡς ἀπὸ τοσοῦδε ὕψους μετὰ λίθων καὶ ξύλων καὶ πυρὸς ὠθούμενοι καὶ καταπίπτοντες ἐς πολλὰ σχήματα κακῶν διεσπῶντο, ρηγνύμενοί τε καὶ καταπασσόμενοι. Καὶ οὐδ' ἐς τέλος αὐτοῖς ἀπέχρη ταῦτα. λιθολόγοι γάρ, ὅσοι πελέεσι καὶ ἀξίναις καὶ κοντοῖς τὰ πίπτοντα μετέβαλλον τε καὶ ὠδοποιῶν τοῖς διαθέουσιν, οἱ μὲν τοῖς πελέεσι καὶ ταῖς ἀξίναις, οἱ δὲ ταῖς χηλαῖς τῶν κοντῶν, τοὺς τε νεκροὺς καὶ τοὺς ἔτι ζῶντας εἰς τὰ τῆς γῆς κοιλά μετέβαλλον, ὡς ξύλα καὶ λίθους ἐπισύροντες ἢ ἀνατρέποντες τῷ σιδήρῳ ἦν τε ἀνθρώπος ἀναπλήρωμα βάρου. Μεταβαλλόμενοι δ' οἱ μὲν ἐς κεφαλὰς ἐφέροντο καὶ τὰ σκέλη σφῶν ὑπερίσχοντα τῆς γῆς ἤσπαιρον ἐπὶ πλείστον, οἱ δ' ἐς μὲν τοὺς πόδας ἐπιπτον κάτω καὶ ταῖς κεφαλαῖς ὑπερεῖχον ὑπὲρ τὸ ἔδαφος. ἔπποι δ' αὐτοὺς διαθέοντες ἐς τὰς ὄψεις ἢ τὸν ἐγκέφαλον ἐκόλαπτον, οὐχ ἐκόντων τῶν ἐποχουμένων, ἀλλ' ὑπὸ σπουδῆς. Ἐπεὶ οὐδ' οἱ λιθολόγοι ταῦτ' ἔδρων ἐκόντες· ἀλλ' ὁ τοῦ πολέμου πόνος, καὶ ἡ δόξα τῆς νίκης ἐγγύς, καὶ ἡ τοῦ στρατοῦ σπουδῆ, καὶ κήρυκες ὁμοῦ καὶ σαλπινγκταὶ πάντες θορυβοῦντες, χιλιάρχοι τε καὶ λοχαγοὶ μετὰ τῶν τάξεων ἐναλλασσόμενοι καὶ διαθέοντες ἐνθους

ἀπαντας ἐποιοῦν καὶ ἀμελεῖς ὑπὸ σπουδῆς τῶν ὀρωμένων». Τοιαῦτα τοῦ πολέμου δεινὰ πρὸς μυρίοις ἄλλοις, οἷς, ὡς περ εἴρηται, διατελεῖ συνεχόμενον τὸ βρότειον ἀπ' αἰῶνος, μειωθέντα μὲν ὑπὸ τῆς ἀληθῶς οὐρανοπετοῦς ἠθικῆς τοῦ Ἰησοῦ διδασκαλίας, ἀλλ' ὅμως ἐσάμενα, φεῦ! ὡς ἔοικε, καὶ τοῦ λοιποῦ μέχρι συντελείας, ἀεὶς ἂν ἡ αὐτὴ φύσις ἀνθρώπων ἦ» κατὰ Θουκυδίδην.

Ἐρχόμεθα δὲ τέλος ἐν ἡ προσεθέμεθα τῆς πραγματείας εἰς τὸν ὄραδον καὶ τελειωτὴν τῆς Σοπεναυαίρου διδασκαλίας Κ. Ἄρτμαννον, οὗ ἡ τοιαύτη φιλοσοφία συνέχειά πως οὔσα καὶ τελείωσις τῆς ἐκείνου, διαφέρει ταύτης οὐχ ἥσσον ἄλλῃ τε καὶ αὐτῇ τῇ βλάσει. Φιλοσοφῶν ὁ Ἄρτμαννος ὀρμάται ἐκ τοῦ μὴ συνειδότος (Unbewusst), ἐξ οὗ καὶ τὴν κυριωτάτην πραγματείαν οὕτω, τ. ἔ. *Philosophie der Unbewusstheit* (Philosophie des Unbewusstheit), ἐνοποιῶν, ὡς εἰπεῖν, τὴν Ἰγγέλου *λογικὴν ἰδέαν* καὶ τὴν Σοπεναυαίρου τυφλὴν ἢ ἀλογον βούλησιν. Ἔστιν οὖν αὐτῷ τὸ μὴ συνειδὸς ἄμφορ ταῦτα, βούλησις (Wille) καὶ παράστασις (Vorstellung), ἡ δ' ἐν τῷ παντὶ ἐνεργεῖα διηνεκῆς τῶν δυοῖν τούτων ἦτοι τοῦ λογικοῦ καὶ τοῦ ἀλόγου ἀνταγωνισμὸς πέρασ ἔχων τὴν τοῦ πρώτου νίκην. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ ἀλογον ἐστὶ πως οὐσία καὶ αἰτία τοῦ κόσμου, δηλώσεώς τινος ὄντος αὐτοῦ καὶ ἀποκαλύψεως, ἔστι μὲν οὗτος ἀλογος τὸ εἶναι, καθήκει δὲ τῷ κῆ διορθώσασθαι τὴν ἀλογίαν ἐπανέχοντι τῷ συνειδῶτι τὴν ἀλογον εἰς τὴν μὴ βούλησιν ἦτοι τὴν τοῦ μὴ ὄντος ἢ τοῦ μηδενὸς ἀναληθίαν. Οὕσα τοίνυν ἡ τοιαύτη θεωρία παρὰ Σοπεναυαίρω, καθάπερ εἶδομεν, ὑπομνησθεῖται πῆ τὸ παρὰ τοῖς Βουδισταῖς Νιρουᾶνα (Nirwana)¹, τ. ἔ. τὴν ἀπὸ τῆς ὕλης ἀπαλλαγὴν καὶ πρὸς τὸ θεῖον ἐνωσιν, οὗ θεωρουμένου τέλους ἐσχάτου πάσης ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, ἐφικνεῖται κατ' ἐκείνους ὁ τῆς ἀκρας ἐξικόμενος ἐπιστήμης καὶ πάσης ἐξ ἀκριβείας τῆς ἀρετῆς ἀσκῆ-

σας. Ὁ μὲν οὖν Σοπεναυαίρος ἡγεῖται τοῦτο κατορθωτὸν διὰ τῆς ἰδίας ἐκάστου τῶν βροτῶν ὡς εἰπεῖν αὐταναιρέσειος, ὁ δ' Ἄρτμαννος διὰ καθολικῆς τῶν ἀνθρώπων ἀπαξ ἀπάντων ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῶν τοῦ εἶναι δεσμῶν καὶ βασάνων. Διαφέρουσι δ' ἔτι τῶν δυοῖν φιλοσοφῶν αἱ θεωρίαι καὶ τῷ ἐκείνων μὲν ἀληθῶς ὑπάρχειν ἡγεῖσθαι μόνον τὸ λυποῦν ἢ τὸ ἄλγος, τοῦτον δ' ἀμφοτέρω μὲν ὄντως ὑπάρχειν, εἶναι μέντοι πολλῶν τινι πλεόν τῆς ἡδονῆς τὴν λύπην.

Τοιαῦτα διὰ βραχείων, ὡς περ ἀνεπτύξαμεν ἐν τε τῇ πρώτῃ καὶ ἐν τῇδε τῇ πραγματείᾳ, τὰ τοῖς ἀρχηγέταις τῶν ἀπαισιοδόξων, ἔτι δὲ καὶ αὐτοῖς ἡμῖν περὶ τοῦ βίου καὶ καθόλου τοῦ εἶναι τοῦ τῶν ἀνθρώπων ἀρέσκοντα. Ἀφικόμενοι δὲ νῦν εἰς τὸ συμπέρασμα καὶ περαινέιν μέλλοντες τὴν πραγματείαν ἀποφαινόμεθα πάνυ συντόμως, ὅτι: δυνατόν μὲν ἴσως ἐπὶ ποσὸν ἐν τῷ μέλλοντι χρόνῳ βελτιωθῆναι πῆ τὴν τοῦ βροταίου κατάστασιν ἀγῶνι τοῦ γένους κοινῷ καὶ τῇ παρὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης, τελειότερων ἀεὶ γινομένων, ἐπικουρίᾳ, τελείαν μὲν τοῖ καὶ καθολικὴν τοῦ βροταίου παντός εὐδαιμονίαν καὶ τῶν πλείστων, ὡς ἔστι νῦν, ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φύσεως καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἀδίδου δυσημερίας ἀπὸ τοῦδε καὶ διὰ παντός παραπεμπτέον εἰς τὰς νήσους τῶν ὄνειράτων, ἐπαναλαβόντας ἔχον, εἴπερ που, κατὰ χώραν ἐνθάδε τὸ τοῦ Γερμανοῦ ἀτοῖς πτωχοῖς», εἰπόντος, αἷς ἔστι φίλος ἐπὶ γῆς, ὁ θάνατος»¹. Καθιστῶσι μὲν οὖν εἰς ἀδημονίαν οἱ τοιοῦτοι λόγοι τοὺς φιλανθρώπους, αἰρετώτερον ὅμως κομιδῇ καὶ κῆλλιον, ὡς πάντες ὁμολογήσουσιν οἱ ὀρθὰ φρονούντες, ἀπογνόντας ἀπαξ ἡσυχίαν ἀγεῖν ἢ πρὸς καιρὸν ὑπ' ἐλπίδος ἐξιτήλου καὶ τῆς αὐταπάτης ἀγομένου, ὡς περ ἕκαστος ἡμῶν εἰς παιδάς τελῶν, γυμνὴν μετὰ ταῦτα καὶ μετὰ πλείονος ἀληθῶς τὴν δεινὴν εἰσιδεῖν ἀλήθειαν.

I. ΚΑΡΟΛΙΔΗΣ.

1) Ἰδὲ Horau II. Wilson a Dictionary Sanscrit and English p. 478.

1) Die Armon haben auf Erden nur einen einzigen Freund, den Tod.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ.ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.γ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008